

Univerzita Karlova v Praze

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Spirituální teologie

RNDr. Martin Šmídek, CSc

Duchovní život muže-laika

Teologická a psychologická východiska,

sociální proměny

a výhledy do budoucna

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut, Th.D.

Brno 2008

Děkuji vedoucímu práce za možnost pracovat na tomto zajímavém tématu, za upozornění na důležitou literaturu a za citlivé vedení.

Děkuji také své manželce Marii, od které jsem naučil o Bohu a životě víc než z odborné literatury, za trpělivost a povzbuzení.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Brně dne 16. prosince 2008

Obsah

1	Úvod	4
2	Odchod.....	6
2.1	Stvoření.....	6
2.2	Vyslání.....	9
3	Hledání cesty	12
3.1	Vdova ze Sarepty.....	12
3.2	Elijáš.....	13
3.3	Mojžíš.....	14
4	Vtělení	16
4.1	Ježíš a ženy	16
4.2	Ježíš a muži.....	17
4.3	Nová cesta.....	18
5	Metafora porodu a trojí zrození člověka.....	20
5.1	Porod – zrození do rodiny (soma)	21
5.2	Separace – zrození do společnosti (psyche)	22
5.3	Integrace – zrození celistvého člověka (pneuma).....	25
6	Změny společenského prostředí (<i>ethos</i>)	30
6.1	Judaismus.....	30
6.2	Prvotní církev	30
6.3	Patriarchální církev.....	31
6.4	Feministické hnutí	34
6.5	Současnost	37
7	Duchovní život muže laika	39
7.1	Tady a teď.....	39
7.2	Skrytá spiritualita.....	43
8	Závěr	46
9	Použité zkratky a literatura	48

1 Úvod

Člověk byl stvořen jako muž a žena. Pokud našemu zraku nic nepřekáží, rozlišíme je na první pohled. Týká se tato odlišnost jen pomíjivé tělesnosti člověka, nebo zasahuje hlouběji? Množství odborných, populárně-naučných i zábavných publikací si všímá psychických odlišností muže a ženy. Ve společnosti však spatřujeme proudy, které takové rozdíly popírají, nebo naopak absolutizují ve prospěch jednoho či druhého pohlaví. Problém transsexuality dokonce ukazuje, že ani výsledek prvního pohledu nemusí být jednoznačný.

Při hledání odpovědi na otázku, kde se vlastně skrývá pohlavnost člověka, se obrátíme nejprve ke knize Stvoření. Zjistíme přitom, že polarita mužskosti a ženskosti je částí obrazu Stvořitele. Ve své původní podobě umožňovala plnost bytí, po Pádu člověka je zdrojem nejen radosti a štěstí ale také bolesti a utrpení. Všimneme si symetrie úkolu muže a ženy.

Člověk opustil Hospodina, ale Hospodin neopustil člověka. Na dvou starozákonních příbězích nahlédneme za jakých podmínek se člověk k Hospodinu vrací a jak se liší návrat muže od návratu ženy. Zavedeme pojem liminálního prostoru.

Vtělením Bůh přišel spasit odloučeného člověka, tento cíl je stejný pro muže jako pro ženu. Stejná je pro ně i cesta ke spáse - Ježíš Kristus. Ve svědectví evangelíí si budeme všimnout, jak se Ježíš chová k mužům a jak k ženám. Ze zjištěné odlišnosti odvodíme vyjadřovací schéma, kterým nám umožní systematicky sledovat člověka během jeho cesty ke spáse.

Představa symetrie mužsko-ženské lásky nám umožní přehledně uspořádat jednotlivé fáze života člověka. Ukážeme si přitom analogie mezi popisem tělesných, psychických, sociálních a duchovních změn, jak v čase postupně nastávají. Podle pojmu sociální dělohy navrhneme pojem dělohy spirituální. Odlišením popisných jazyků budeme čelit problému psychologizace spirituality. Z rozboru role mužsko-ženské polarit v rodině a manželství se ozřejmí, že mužskou spiritualitu nelze studovat izolovaně od spirituality ženské¹.

Mužsko-ženská polarita zasahuje nejen tělesnost, psychiku a duchovnost² člověka ale také ethos společnosti. Dotkneme se změn, ke kterým z tohoto pohledu docházelo v církvi a ve společnosti a naznačíme jak zpětně tyto změny tělesnost, psychiku a duchovnost člověka

¹ Pohled této práce je soustředěn na muže laika, žijícího v manželství.

² Duchovností zde i dále rozumíme veškeré děje, které probíhají mezi Duchem a člověkem. Srov. ALTRICHTER, Michal: Příručka spirituální teologie, Centrum Aletti Velehrad-Roma, Olomouc 2007, kap. II Interpretace slova *duchovní*.

ovlivňují. Jako příklad uvedeme sociální inženýrství, které aplikaci zásad rovných příležitostí ohrožuje evropská manželství a rodiny. Poukážeme na to, že disharmoničnost je skryta v základních tvrzeních genderových studií. Zmíníme souvislost feministického hnutí a mužské spirituality.

Shromážděný materiál doplníme v poslední kapitole o výsledky sociologických zkoumání společnosti v České republice. Pojmenujeme výraznou specifičnost ne jako převládající ateismus ale jako duchovní zmatenost, která znesnadňuje zařazení zaměření pohledu práce na muže-laika, tedy křesťana. Položíme otázku, zda je možné studovat duchovní život muže za takto neurčitých podmínek a nabídneme pracovní pojem skryté spirituality.

Vodítkem v celé práci nám bude rostoucí přesvědčení o bytostné souvislosti tělesných, psychických a duchovních procesů v životě člověka, zejména pak o tom, že dar manželství může být výrazným korektivem disharmonie těchto procesů.

2 Odchod

Biblické zprávy o stvoření nám podávají dvě základní informace o člověku. Kněžská zpráva hovoří o stvořeném lidstvu, které je vztazích muže a ženy obrazem Boha a je nositelem Božího požehnání. Jahvistická zpráva pak popisuje tento vztah jako manželský a líčí komplikace, které si člověk způsobil prvním hříchem. Vztah mezi mužem ženou byl podle této často chápán jako nerovnoprávný, ačkoliv to při pečlivějším rozboru³ není oprávněné.

2.1 Stvoření

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. (Gn 1,27)

Adam znamená „člověk“, je to slovo, od kterého se v hebrejštině nedá utvořit množné číslo, proto se dá překládat i *lidstvo* nebo *lidé*. Pro muže je použito slovo *zakar* (špičatý, výčnělek) a pro ženu *nekeva* (vnitřní prostor, nádoba, prohlubeň)⁴.

K těmto významům se dále budeme vracet. Výslovným prohlášením, že lidé jsou obrazem Boží, kněžský kodex doplňuje starší jahvistickou zprávu o stvoření. Ta se soustřeďuje na stvoření člověka ve vztahovosti muže a ženy a její vrchol je v manželství.

I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem. Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil. (Gn 2,7.15)

Někteří exegeté si všímají, že jahvistická zpráva nehovoří o stvoření *muže* ale o stvoření člověka bez specifikace jeho pohlaví.⁵ V mytologii se takové bytosti nazývají androgynií.⁶ Osamělost člověka však není v Božím plánu.

³ Srov. studii ŽENÍŠEK, Josef: Stvoření ženy podle Gn 2,18-25. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2002.

⁴ V uvedeném verši jsou užity dva hebrejské výrazy označující muže a ženu (dále se setkáme ještě s dalším výrazem, který přináší jiná zvěst o stvoření). Tato označení podtrhují rozdílnost muže a ženy, která umožňuje vytváření jednoty Božího obrazu:

Muž: *zakar* (základní výklad: špičatý, výčnělek)

Žena: *nekeva* (základní výklad: vnitřní prostor, nádoba, prohlubeň)

Tyto výrazy fyzicky i psychicky (psychosociálně) vyjadřují podstatu mužské a ženské identity: fyzicky zejména v sexuální oblasti, psychosociálně v aktivitách, které jsou pro muže a ženy přirozené a byly do nich zakódovány samotným Bohem. Muž je zaměřen směrem ven, do světa, žena zase směrem dovnitř, do své rodiny, do vztahů. Tyto síly, jsou-li vyváženy, mohou tvořit nerozlučitelnou jednotu. Srov. HORŠTÍ, Josef a Bohuslava: Biblické základy vztahu muže a ženy. Sborník Manželská setkání, YMCA Setkání, Brno 2007.

⁵ Podle jednoho midraše Bůh stvořil prvního člověka s dvěma obličejí při prvním stvoření a poté je rozdělil při druhém.

I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2,18)

Slovem *ezer* (pomoc) je v Bibli označována pomoc Hospodinova,⁷ nejedná se tedy o vyjádření pomoc někomu nekvalifikovaného, podřadného. Ve spojení *ezer kenegdo* znamená směřování k vzájemnému doplnění.

I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. (Gn 2,21-22)

Co si představit pod slovy, že Bůh vyňal člověku žebro a z něj utvořil ženu? Slovo *hacéla*, překládané jako žebro, má až v novohebrejštině význam kosti, pokud *celā* má význam žebra, pak je tomu pouze v (Gn 2,21),⁸ v Bibli se ho užívá převážně ve smyslu strana, bok (schrány úmluvy), úbočí, křídlo (budovy nebo dveří).⁹

Zdá se tedy být případnější, že se v této zprávě hovoří o odebrání jedné ze dvou částí Člověka, kterou zatím známe - *ženskosti*, než o vyjmutí kosti o které se nemluvilo. Ženskost Bůh přetvoří v samostatnou bytost - *ženu*. Pozůstalá část - *mužskost* - se stane jedinou částí původního Člověka - tím stejným aktem je tedy utvořen *muž*.

Člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! At' muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.“ (Gn 2,23)

⁶ Za dávných dob ... bylo i pohlaví androgynů, co do podoby i jména složené z obého pohlaví, mužského a ženského... Byli hrozní svou mohutností a silou a zpujnou měli mysl i odvážili se učiniti útok na bohy. Tu se radili Zeus a ostatní bozi, co s nimi učiniti... Konečně Zeus ... pravil: „Zdá se mi, že jsem našel prostředek, jak by lidé zůstali, a přece odložili svou nevázanost, a to tak, že by se stali slabšími. Rozetnu každého z nich ve dvě...“ ... Když tedy původní těla byla rozřata ve dvě, toužila každá polovice po své polovici, ...objímaly se rukama i splétaly se k sobě vespolek, toužíce spolu srůst, a při tom umíraly hladem i jinými následky nečinnosti, poněvadž neměly chuti k žádné práci jedna bez druhé. A tak hynuly. Tu Zeus, smilovav se nad nimi, pomůže jim jiným způsobem a přeloží jejich pohlavní ústroje dopředu ... a zařídil skrze ně rozplodování v lidech navzájem, skrze mužský ústroj v ženském, za tím účelem, aby při spojení muže s ženou vzniklo potomstvo. Tak z toho styku nastávalo nasycení a uklidnění, aby se obraceli ke svým pracím a starali se též o ostatní potřeby života. Jest tedy již od tak dávné doby lidem vrozena láska, spojovatelka staré přirozenosti, která se snaží učinit jedno ze dvou a lidskou přirozenost uzdravit... Každý stále hledá svou polovici. Srov. PLATTÓN, Symposium, 189d-191d.

⁷ (Ž 46,12), (Ž 121,1-2).

⁸ „Podle konkordance k hebrejskému vydání Bible se k pojmu *celā* ve SZ vztahuje 39 odkazů, především v Ex, 1Kr a Ez. Základní význam slova není v hebrejštině jasný a dovoluje mnohoznačný překlad, který je možné rozdělit do šesti skupin. Překlad slova *celā* ve významu „žebro“, se vyskytuje pouze v druhé zprávě o stvoření: „Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem“ (Gn 2,21); „A Hospodin utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu“ (Gn 2,22). V ostatních případech se jedná o popis určitého předmětu nebo jeho části, zvláště v oblasti sakrální architektury. Např. „bok schránky úmluvy“ (Ex 25,12.14; 26,20-35; 27,7; 37,3.27), „prkno“ (1Kr 6,15.16), „nosník“ (1Kr 7,3; Ez 41,6), „křídlo dveří“ (1Kr 6,34) či „ochoz okolo domu“ (1Kr 6,5.8; Ez 41,5.6). Jediný případ (mimo Gn 2), kdy je *celā* použito pro člověka, je 2S 16,13. Zde se popisuje, jak Šimel krácel po boku Davidově.“ Srov. ŽENÍŠEK, Josef: Stvoření ženy podle Gn 2,18-25. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2002 3.1.1.

⁹ Rabíni říkali, že muž bez ženy je jako chrám, jemuž chybí boční stěna.

Až nyní se objevují v jahvistickém podání slova pro muže a pro ženu: 'iš a 'iššā. Označují nejen pohlavnost ale také vztah - mají totiž současně význam manžel a manželka. Příbuznost těchto slov vedla překladatele k užití novotvaru *mužena*, který ale nemůže vyjádřit jemné významy hebrejských slov.¹⁰

Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem. (Gn 2,24)

Zde se mluví pravděpodobně o podstatnějších věcech než o tělesném (sexuálním) spojení, ostatně v této souvislosti biblický jazyk používá sloveso *poznat* (i to má ovšem bohatší význam než tělesné). Sloveso *přilnout* nacházíme jako vyjádření vztahu Hospodina a jeho vyvoleného národa¹¹. Hovoří se tu také jistě o jiném opuštění než je odchod z prostředí primární rodiny a budování rodiny nové. Izraelský muž (v době redakce i čtení Tóry) totiž neopouštěl dům svého otce, byla to naopak žena, která opouštěla své rodinné prostředí.¹²

Verš možná mluví obecněji a naléhavěji: to, co bylo odděleno, má k sobě opět přilnout. Toto přilnutí je počato, ale ne dokonáno svatbou, stejně jako nebylo (ať první či novou) Smlouvou dokončeno přilnutí Hospodina a Božího lidu. Je to pro muže a ženu žijící v manželství životní program.

Pro ženu je to cesta z prvotního ženství do integrace s mužstvím.

Pro muže je to cesta z prvotního mužství do integrace s ženstvím.

¹⁰ „Jedinečnost vztahu medzi mužom a ženou je zdôraznený v hebrejčine menom 'iš a 'iššā „Bude s volat' mužena, lebo je vzatá z muža.“ Jedine hebrejčina používa na označenie muža a ženy dve slová, ktoré majú rovnaký koreň. Slovenský tvar „mužena“ nie je bežný, je len pokusom takto vystihnúť hebrejskú slovnú hračku. **I keď sú dvaja, sú jedno.** Žena je oddelená nie ako druhé stvorenie, ale je súčasťou toho istého stvoriteľského diela.

Muž 'iš sa skladá z hlások: alef – jod – šin. Žena 'iššā z alef – šin – hé. Keď sa muž a žena spájajú v láske, spoja tak to, čo bolo v nich rôzdielne jód – hé, dve z tých hlások, ktoré vytvárajú meno Boha Jah (skratka z Jahve – tetragramu JHVH jod – he – vav – he). Jahve, pôvodca odlišnosti, je zároveň putom spájajúcim muža a ženu.

V slove muž sa nachádza jod, čo symbolizuje Božiu ruku (jad) položenú na mužovi, ktorá ho volá, aby si pripomínal, že bol vzatý zo zeme (*adama*) a sformovaný Božou rukou. Neurobí nič dobrého, ak nezostane pod touto ochranou.

Ženu odlišuje spoluhláska hé, písmeno duchovného vanutia, ktoré nachádzame dva razy v posvätnom tetragrame JHVH. To ju uspôsobuje ne bezprostrednejšie chápanie duchovna. Vo svojom vztahu k mužovi má žena za úlohu pomôcť, aby hlbšie prenikol do Božej prítomnosti, a vzbudiť v ňom túžbu poznať a milovať Boha.

Muž a žena majú spoločné písmena alef – šin, ktoré znamenajú eš – oheň. Ich láska môže byť stále horiacim ohňom na Mojžišovom „kríku zjavenia“. Ale ak muž a žena stratia svoju identitu, kým sú a odkiaľ prichádzajú, zostane len pustošivý oheň, Ak vylúčia prítomnosť Boha spomedzi seba, zničia sa.“ Srov. MÁTEL, A.: Stvorenie človeka podľa Genesis, in Natanael 3/4, Bratislava 2001, s. 30-31, kap. Mužena.

¹¹ Např. (Dt 10,15), (Jer 13,11) a jinde o paralele mezi manželství a vztahem Hospodina a jeho lidu.

¹² Hlavní úkon sňatku je slavnostní uvedení nevěsty do domu mužova, vlastně do jeho rodiny: přechod ženy do kmene mužova. Srov. HEGER, Josef: Hebrejská archeologie. Brno 1992, str. 34.

Těmto dvěma větám budeme postupně budovat biologický, psychologický, sociologický a konečně spirituální význam.

O symetrii mužství a ženství

Takto formulované věty možná upoutají svou formou. Záměnnou kořene „muž“ za „žena“ dostaneme z jedné výpovědi tvrzení druhé a naopak. Těto zvláštní symetrie (polarity, duality) mezi mužem, ženou a procesy, které v nich a mezi nimi probíhají se budeme dále všímat. Upozorňujeme, že nemáme na mysli Janovský¹³ dualismus stavějící proti sobě protiklady typu dobro/zlo. Mužství i ženství jsou částí dobrého obrazu Božího. Dualismus zde používáme v matematickém smyslu¹⁴.

Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se. (Gn 2,25)

Poslední verš před příběhem odchodu ze zahrady Eden, hovoří dále o vztahu muže a ženy. Jejich nahota je více než nepřítomnost oděvu - svědčí o jejich naprostém přijímání se a vydávání se pro druhého; o sdílení společného tajemství být obrazem Božím.

2.2 Vyslání

Člověk, žijící takovým způsobem má velkou potenci, která se obrací proti Bohu a v důsledku proti Člověku samému. S pomocí Satana nalézá Poznání, které mu ještě nebylo určeno. Odlišuje nahotu od ne-nahoty (Gn 3,7), vydání se od odmítání (Gn 3,8b), přijímání od nepřijímání (Gn 3,12).

Místo spočívání ve vztahu s Hospodinem upřednostňuje to, co je za hranicí prostoru důvěry Ráje. Je jasné, že po prvním kroku by mohly následovat další - jsou zde další zneužitelné části (Gn 3,22). Hospodin lidem ztíží¹⁵ dosud měkké dětské životní podmínky a vystaví je tlaku reálného nerajského světa. Nevinnost dětství skončila, Člověk dospěl a je vypuzen z rajské dělohy. Je oddělen od Hospodina tak jako byla druhý den stvoření oddělena země od nebe.

¹³ Srov. PORSCH, Felix: Evangelium sv. Jana. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998, str. 39.

¹⁴ Dualismus zde používáme v matematickém smyslu záměnnosti např. geometrických pojmů bod/přímka či určovat/protínat. Platí, že věta vyslovitelná o bodech a přímkách je platná i pokud v ní zaměním duální pojmy. Např.: „Dva body určují jednu přímku.“ lze duálně vyjádřit jako „Dvě přímky se protínají v jednom bodě.“ Aplikací na tvrzení „Pro ženu je to cesta z prvotního ženství do integrace s mužstvím.“ jsme dostali duální vyjádření „Pro muže je to cesta z prvotního mužství do integrace s ženstvím.“

Dualismus Janovský by proti sobě stavěl například výroky: „vztah muže a ženy vede spáse“ a „vztah muže a ženy vede ke hříchu“.

¹⁵ Otec dospívajících dětí Hospodinu dobře rozumí v tom, co následuje („Už aby byly z domu...“).

Budiž poznamenáno, že v druhém dnu Bůh neřekl, že to bylo dobré ... stejně jako nepocítujeme jako dobrá následující jeho slova:

Ženě řekl: „Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“

Adamovi řekl: „Uposlechl jsi hlasu své ženy a jedl jsi ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst. Kvůli tobě nechť je země prokleta; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení. Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny. V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat. Prach jsi a v prach se navrátiš.“ (Gn 3,16-19)

Nahlédněme ale za obvyklé chápání těchto dvou Hospodinových výroků jako trestu, ostatně Hospodinovo prokletí se týká země a hada, ne Člověka. Vezměme je jako Hospodinovo konstatování těžkosti života, který Člověka čeká a jako upřesnění původních úkolů.

Žena má střežit (být na stráži, v pohotovosti, vědět o těch, kteří jsou ji svěřeni) prostředí rodiny a muž má obdělávat planetu (chápat co a kdy je třeba udělat, pracovat na tom). Tyto úkoly však budou ve světě mnohem obtížnější než v zahradě Eden a budou plněny s nejvyššími obtížemi. Obtíže budou stejné míry pro muže i pro ženu - pro trápení a utrpení je pro muže i pro ženu v hebrejském textu použito stejné slovo. Budou je však způsobovat jiné příčiny.

Žena rodí děti celým svým životem, její starosti s nimi trvají až do jejich dospělosti a etapa, ve které opouští dělohu rodiny, je pro ni neméně obtížná než ta, ve které opouští její dělohu tělesnou. Muži v potu tváře nepracují jen na poli, ale všude, kde je třeba podmanit si to, co se podmanění vzpouzí.

Ženě je dáno žít ve vztazích - je obrácena dovnitř rodiny, k dětem a manželovi.

Muž je obrácen navenek a v centru jeho života je práce.

„Dovnitř“ a „navenek“ evokuje souvislosti s rozdíly mezi ženským a mužským tělem¹⁶ a spolu s „vztahy“ a „práce“ tvoří další slova, která doplňují mužsko-ženskou symetrii.

Pokud chce člověk jít jinou cestu, než kterou mu Hospodin popisuje, dojde k jinému cíli, než k tomu pro něj připravenému. Cesta zpět do zahrady Eden vede jen přes zahradu Getseman-skou. Plamenný meč u stromu života (srov. Gn 3,24b) cestu současně zamezuje i osvětluje - těžkost života je ukazatelem. Úkolem člověka je přes všechny obtíže a bolesti života, nalézt

¹⁶ Srov. KOHUT, Pavel Vojtěch: Sexualita v křesťanském duchovním životě (schémata pro studenty) kap. 4, nepublikovaný materiál.

cestu jeden k druhému a k Bohu. Dá se také říci: skrze jeden druhého k Bohu a k původní jednotě.

Neoddělitelnost dvou zpráv

Starší jahvistické poselství o bolesti z konfliktu s Hospodinem je jen částí pravdy, stejně důležitá je zpráva o Boží štědrosti a požehnání, kterou kněžská redakce umístila do čela knihy o počátku (*B^eřešít*).

A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ (Gn 1,28)

Ve společenství manželského života Bůh vyjádřil sám sebe a rozdílnost muže a ženy je požehnáním, které udržuje dynamiku života ve směru k němu. Musí tedy muž i žena pozorně rozeznávat, kdy tato jejich rozdílnost přestala sloužit lásce a kdy začíná být „vládnutím“ a „dychtěním“. Tehdy se stane, že oba jsou jakoby odvráceni od sebe; a „láska je ponížena do pouhého hledání sama sebe, do vztahu, který pohrdá láskou, zabíjí ji a nahrazuje ji panováním jednoho pohlaví nad druhým.“¹⁷

Uzdravení tohoto porušení je přislíbeno v (Gn 3,15b) a naplněno v Kristu. „Křesťanští snoubenci, včlenění do velikonočního tajemství a učinění živými znameními lásky Krista a církve, jsou obnoveni ve svém srdci a mohou uniknout vztahům poznamenaným žádostivostí a sklonem vládnout nad druhým, jež uvedla do prvotního manželského páru roztržka s Bohem způsobená hříchem.“¹⁸ Manželé ve svém konkrétním životě ovšem znovu upadají do nejednoty aby se díky své a Kristově lásce pozvedli k jednotě. Manželé obnovující svou jednotu a čistotu své lásky tak spolupracují na Kristově díle spásy a jejich hledání cesty zpět je jejich duchovním úkolem.

¹⁷ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě, Praha: ČBK, 2004 čl. 7.

¹⁸ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY op.cit. čl. 11.

3 Hledání cesty

Zdá se však, že vyhnání z Ráje člověk Bohu odpustil až po několika generacích¹⁹

Šétovi se narodil syn; dal mu jméno Enóš. Tehdy se začalo vzývat jméno Hospodinovo. (Gn 4,26)

Je obtížně přijmout bolestné důsledky Pádu. Písmo hovoří o tom, že člověk stále hledá jak se obtížné cestě životem vyhnout, jak si zorganizovat Ráj na zemi vlastním úsilím. A po každém pádu člověk znovu zjišťuje, že je disponován přijmout požehnání Boha až ve chvíli, kdy je blízký *tělesnému, psychickému, sociálnímu a duchovnímu* zhroucení²⁰. Na tomto rozhraní mezi životem a smrtí - v *liminálním prostoru*²¹ - je člověk natolik vyprázdněný od sebe sama, že je schopen opět uvidět Boha, připraveného ukázat mu další část dosud skryté cesty.

Sijón říkával: „Hospodin mě opustil, Panovník na mě zapomenul.“ Cožpak může zapomenout žena na své pacholátko, neslitovat se nad synem vlastního života? I kdyby některé zapomněly, já na tebe nezapomenu. Hle, vyryl jsem si tě do dlaní, tvé hradby mám před sebou stále. (Iz 49,14-16)

Tento prostor a přítomnost Hospodina v něm se poněkud liší pro ženu a pro muže. Ukážeme si to na starozákonním příběhu, kterého se Ježíš dotýká při promluvě v Nazaretě (L 4,26).

3.1 Vdova ze Sarepty

V době kralování krále Achaba se vyvolený národ odklonil od Hospodina a začal opět přinášet děti bohu Baalovi jako lidské oběti (1Kr 16,34). Hospodinův prorok Eliáš králi ohlásil, že zemi bude proto tak dlouho sužovat sucho, než požádá Hospodina o déšť. Prorok se dlouho skrýval, až i na něj sucho dolehlo. Potom ho Hospodin poslal za vdovou do Sarepty, tedy mimo Izrael.

¹⁹ Je zajímavé, že ani v jedné zprávě o stvoření Hospodin nenárokuje vztah člověka k sobě ...

²⁰ Lidová zbožnost si toho všimla v úsloví „Koho Pán Bůh miluje, toho křížkem navštěvuje.“, které si však všímá jen jevové stránky a uniká mu směr příčinnosti.

²¹ „Latinské slovo *limen* znamená rozhraní, práh. Liminalita je vnitřní stav a někdy i vnější situace, ve které lidé mohou začít myslet a konat opravdu novými způsoby. Ocitáme se na pomezí, opustili jsme jednu místnost, ale ještě jsme nevstoupili do druhé; je to každý přechod mezi fázemi života, stupni víry, zaměstnáními, láskami nebo vztahy. Je to ona požehnaná doba, kdy si nejsme jisti, zda máme nebo nemáme věci pod kontrolou, kdy se může přihodit něco opravdu nového. Jsme prázdní, schopní přijímat, jako prázdná tabule čekající na nová slova. (...) Značná část díla biblického Boha i samotného lidského osudu sestává z toho, přivést člověka do liminálního prostoru a udržet jej tam dost dlouho, aby se naučil něco základního a opravdu nového. Je to dokonalý učební prostor.“ Srov. ROHR Adamův návrat, kap.12.

Hospodin přikázal vdově, aby se starala o Eliáše. S prorokem se setkává ve chvíli, kdy se loučí se životem: „Mám ve džbánu jen hrst mouky a v láhvi trochu oleje. Půjdu to připravit pro sebe a svého syna. Najíme se a zemřeme.“ Eliáš jí řekl: „Neboj se. Jdi a udělej, co jsi řekla. Jen mi z toho nejdřív připrav malý podpopelný chléb a přines mi jej. Potom připravíš jídlo pro sebe a svého syna, neboť toto praví Hospodin, Bůh Izraele: »Mouka ve džbánu neubude a olej v láhvi nedojde až do dne, kdy dá Hospodin zemi déšť.«, (srov. 1Kr 17,9-14)

Je to stav ženy na konci sil, všechno se proti ní spiklo. Umírá hladem (tělesné zhroucení), už se nedokáže postarat o dům, o své dítě, chce zemřít (psychické zhroucení), nikdo ji nepomáhá, všichni ji v nouzi opustili (sociální zhroucení).

Hospodin ženě nabízí, **aby mu poskytla službu**, aby přijala jeho proroka mezi své „střežené“ do svého domu. Umožní jí to tělesným, psychickým i sociálním uzdravením.

Potom však vážně onemocní její jediný syn a zemře. Vdova obviní proroka: „Co ti bylo do mých věcí, muži Boží? Přišel jsi ke mně, abys mi připomněl mou nepravost a mému synu přivodil smrt?“ (srov. 1 Kr 17,13-18)

Prorok žijící ve stejném domě zřejmě paní domu nemohl nesvědčit o Hospodinu a vdova o tom jistě rozvažovala. Ale náhle, podle všeho, Bůh tohoto muže si (stejně jako Baal) žádá lidskou oběť (duchovní zhroucení).

Hospodin Eliášův hlas vyslyšel, do dítěte se navrátil život a ožilo. Eliáš dítě vzal, snesl je z pokojíka na střeše do domu, dal je jeho matce a řekl: „Pohleď, tvůj syn je živ.“ Žena Eliášovi odpověděla: „Nyní jsem poznala, že jsi muž Boží a že slovo Hospodinovo v tvých ústech je pravdivé.“ (1 Kr 17,22-24)

Nyní přijme vdova víru v Hospodina, „Boha žárlivě milujícího“ protože **chrání ty, které ona miluje**.

3.2 Eliáš

Po triumfálním Eliášově boji s baalskými proroky přichází vyhoření, problémy.

Achab oznámil Jezábele vše, co udělal Eliáš, že pobil všechny Baalovy proroky mečem. Jezábel poslala k Eliášovi posla se slovy: „Ať bohové udělají, co chtějí! Zítřka v tento čas naložím s tebou, jako ty jsi naložil s nimi!“ Když to Eliáš zjistil, vstal a odešel, aby si zachránil život. Sám šel den cesty pouští, až přišel k jednomu trnitému keři a usedl pod ním; přál si umřít. Řekl: „Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové“ (1 Kr 19,1-3a.4).

Elijáš je psanec na útěku, hladový (fyzické zhroucení), bojí se a přitom chce zemřít (psychické zhroucení), ačkoliv po tříletém suchu poslal Hospodin na jeho slovo déšť, po počáteční euforii lidu na hoře Karmel se za něj nikdo nepostavil (sociální zhroucení). Královna Jezabel se bez odplaty rouhá „Ať bohové udělají, co chtějí! Zítra budeš zabit.“ a Eliáš rezignuje na své poslání „Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové.“ (duchovní zhroucení).

Nyní je Eliáš v liminálním prostoru a je v něm **poslán na cestu**, aby opět našel sebe a Hospodina.

Vstal, pojedl, napil se a šel v síle onoho pokrmu čtyřicet dní a čtyřicet nocí až k Boží hoře Chorébu. (1 Kr 19,8)

Během této duchovní cesty Eliáš vyzrál. Už nečeká Hospodina ve vichřici, zemětřesení a ohni pomsty, ale v tichu.

Po zemětřesení oheň, ale Hospodin ani v tom ohni nebyl. Po ohni hlas tichý, jemný. Jakmile jej Eliáš uslyšel, zavinul si tvář pláštěm, vyšel a postavil se u vchodu do jeskyně. Tu mu hlas pravil: „Co tu chceš, Elijáši?“ (1 Kr 19,12-13)

A Eliáš se už nesrovnává s jinými, už ví, kdo je a co chce. Tedy ho Hospodin může **pověřit novým úkolem** pomazat nového izraelského krále, získat učedníka Elišu a sedm tisíc věrných.

3.3 Mojžíš

Čtyřicetidenní pobyt na poušti je archetypem liminálního prostoru, Bible se o něm zmiňuje u tří mužů. Je pozoruhodné, že se právě tito tři sešli na hoře Proměnění

Zjevil se jim Eliáš a Mojžíš a rozmlouvali s Ježíšem. (Mk 9,4)

Mojžíš prošel touto zkušeností dvakrát, pokaždé mělo setkání s Hospodinem jinou formu. Zjevná odlišnost těchto příběhů jakoby sděluje, jaké setkání s Hospodinem přináší užitek.

Pak Mojžíš a Áron, Nádab a Abihú a sedmdesát z izraelských starších vystoupili vzhůru. Uviděli Boha Izraele. Ale nevztáhl ruku na nejpřednější z Izraelců, ačkoli uzřeli Boha; i jedli a pili. Mojžíš vstoupil doprostřed oblaku. Vystoupil na horu a byl na hoře čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Když přestal k Mojžíšovi na hoře Sínaji mluvit, dal mu dvě desky svědectví; byly to kamenné desky psané Božím prstem. (Ex 24,9.10a.11.18;31.18)

První setkání nastává bezprostředně po slavnosti přijetí Smlouvy. Mojžíš jde na horu za Hospodinem slavnostně a v průvodu, na hoře společnost jí a pije. Mojžíš přichází s tématem slávy a Hospodin je rozvíjí a do detailu²² popisuje a ukazuje žádoucí tvary svícňů, kalichů, zlatého zdobení, barevných rouch, definuje obětní rubriky... Potom mu dává zázračně napsané desky Zákona. Závěrem Mojžíšovi říká, aby už sestoupil dolů, protože jeho lid si odlil ze zlata býčka, klaní se mu, obětuje mu a říká »To je tvůj bůh, Izraeli, který tě vyvedl z egyptské země.« (Ex 32,8b). Jestli se v Hospodinových slovech „Teď mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skoncuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.“ (Ex 32,10) skrývala ironie, pak ji Mojžíš hned nepochopil. Když se přiblížil k táboru a uviděl býčka a křepčení, vzplanul hněvem, desky pod horou roztříštil a nechal pobít tři tisíce Izraelitů (Ex 32,28).

Dej mi poznat svou cestu, abych poznal tebe a našel u tebe milost; pohleď, vždyť tento pronárod je tvůj lid. Kdyby s námi neměla být tvá přítomnost, pak nás odtud nevyváděj! (Ex 33,13.15b)

Mojžíš nachází novou formu vztahu s Hospodinem - ve stanu setkávání. Vzájemné posilování služby lidem a kontemplace Hospodinovy přítomnosti formuluje svatý Řehoř takto: „Mojžíš stále znovu vstupoval do posvátného stánku a setrval tam v rozhovoru s Bohem, aby tak mohl být na základě svého vycházení od Boha k dispozici svému lidu. „Uvnitř uchvácen do výše prostřednictvím kontemplace, mimo na sebe nechává doléhat obtíže trpících.“²³ V obdobích mezi dvěma výstupy na horu pozorujeme jak se prohlubuje Mojžíšův vztah k Hospodinu, tak jeho vztah k národu, který vede, až je připraven vystoupit na horu podruhé.

Hospodin řekl Mojžíšovi: „Připrav se na ráno; vystoupiš zrána na horu Sínaj a postavíš se tam na vrcholku hory ke mně. Nikdo s tebou nevystoupí, a též ať se na celé hoře nikdo neukáže...“. A byl tam s Hospodinem čtyřicet dní a čtyřicet nocí; chleba nepojedl a vody se nenapil, nýbrž psal na desky slova smlouvy, desatero přikázání. (Ex 34,1ab.2.3ab.28)

Toto setkání se sice na první pohled shoduje s prvním (čtyřicet dní, rozmluva s Hospodinem a desky Zákona) ale vnitřní obsah je radikálně jiný. Mojžíš za Hospodinem přichází sám, nejistý a zkroušený pro nevěru svého lidu. Na hoře se postí. Obsah Hospodinova sdělení je stručný²⁴, týká se především praktického života a způsobu slavení svátků. Desky Zákona tentokrát Mojžíš teše do kamene sám a k lidu se vrací zjevně proměněný (Ex 34,35) se zářící tváří.

²² Popis zabírá 243 veršů.

²³ DCE čl. 7

²⁴ Popis zabírá osmnáct veršů.

4 Vtělení

Budeme si nyní hlavně ve svědectví evangelia všimnout Ježíšova přístupu k mužům a ženám jeho doby. Vzhledem ke zvolenému tématu nebudou v centru naší pozornosti teologické rozpravy s učenými Židy, ale to jak Ježíš mluví a jedná ve styku s prostými lidmi. Shledáváme přitom, že Ježíšovo chování má odlišný charakter²⁵ k ženám a mužům. Mužům *dává* podíl na své službě Otci, ženám *se dává* jako podíl jejich služby. Muži a ženy se tak odlišným způsobem přibližují Ježíši.

4.1 Ježíš a ženy

S ženami Ježíš rozmlouvá, je trpělivý a laskavý. Například v příběhu uzdravení ženy s krvotokem (Mk 5,24-34), ačkoliv ho svým dotykem rituálně znečistila, věnoval se jí velmi trpělivě. V textu je to naznačeno slovy „padla mu k nohám a pověděla celou pravdu“ (Mk 5,33b). Ta žena trpěla dvanáct let a Ježíš vyslechl „celou pravdu“ - to asi nebylo jen „ano, dotkla jsem se“. Každé takové setkání je i lekce pro apoštoly, jak mají být pozorní k ženské bolesti (srov. Mk 5,31)

Pozornost trpící ženě se neproказuje jen slovy, ale i tichým sdílením, poskytnutím ochrany. U Ježíše je to vidět například v příběhu s cizoložnou ženou (srov. J 8,3-11).

Ježíš přijímá od ženy službu, a to i navzdory mínění společnosti, ve které se tak děje, jak je vidět ze dvou příběhů o pomazání nohou. V domě farizeje Šimona si nechá umýt a pomazat nohy veřejnou hříšnicí „protože projevila velkou lásku“, kterou mu ostatní odepřeli (srov. Lk 7,37-38).

Složitější význam má pomazání v domě Lazarově (srov. J 12,3). Můžeme v tom spatřovat závěr příběhu Lazarova vzkříšení. Když tehdy Ježíš přišel k Lazarově vesnici, přišla mu na proti pouze Marta (srov. J 11,20) s vyznáním, že je Mesiáš a že může vrátit bratrovi život (vv. 21-27). Ježíš čekal i na Marii ale ta, když po vyzvání přišla, mu vyčetla, že přišel pozdě a že je vinen bratrovou smrtí (srov. v. 32). Myslím, že pomazání drahým olejem bylo Mariinou prosbou o odpuštění a smíření. Ježíš Mariinu službu přijímá a komentuje jako předzvěst svého pohřbu.

²⁵ První upozornění na tento fakt jsme našli v HES, Josef: Mars a Venuše v kostele. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998 .

V této souvislosti se ještě nabízí doplnění o Lukášovu²⁶ zprávu o Martě a Marii - zatímco meditativní Marie Ježíši naslouchá, Marta Ježíši slouží. Předchozí odstavec možná ukazuje, že jazyk služby je pro vztah Marty k Ježíši účinnější než Martino naslouchání. O to větší musel být Mariin stud, když sestra prokázala silnější víru.

Určitý obraz žensko-mužské polarity můžeme pozorovat na dvojím setkání Ježíše se Samařany.²⁷ Při prvním Ježíš napřed mluví s ženou o samotě, bez učedníků. Hluboký rozhovor (J 4,7-26) začíná tím, že ji Ježíš požádá o službu. Potom ji zaujme zájmem o její citový život. Nyní se dostanou k bolavému bodu o správném uctívání Boha, který Ježíše zavede až k prohlášení se Mesiášem a předpovězení seslání Ducha. Následně v místě setrvá několik dní a „mnoho Samařanů v něho uvěřilo“.

4.2 Ježíš a muži

Když jde jindy s učedníky Samařskem (Lk 9,51-56), ti při vyjednávání s vesničany neuspějí. Ať je již „Ježíšova tvář obrácená k Jeruzalému“ obrazem pro Samařany urážlivého směru pouti nebo je to postoj, který zaujímá při modlitbě, jsou odmítnuti. Reakce učedníků je velmi bojovná - „Pane, máme přivolat oheň s nebe, aby je zahubil, jako to učinil Eliáš?“ - a Ježíš ji použije jako výukovou lekci - „Nevíte, jakého jste ducha. Syn člověka nepřišel lidi zahubit, ale zachránit.“

Ježíš velmi důsledně hlídá, kdy se zdravá mužská rozhodnost a iniciativa promění v nezdravou a rázně zakročuje. „Jdi mi z cesty, Satane!“, (Mk 8,33) říká Petrovi, který mu vysvětloval, jak se jako Mesiáš má chovat. „Buďte otrokem všech“ (Mk 10,44) radí Jakobovi a Janovi, když chtěli privilegia.

Ježíš mužům slouží a ke službě je vede. Umývá jim nohy (J 13,5-12) - nemá to však pouze charakter služby (jediným cílem není, aby měli čisté nohy), tu by učedníci nepřijali (srov. v. 8a). Mytí nohou je v tomto případě rituál (srov. v. 8b) – akce, symbolická činnost, která se „zapiše“ do myslí učedníků tak, aby přinesla užitek, až přijde pravý čas (srov. v. 7). Ježíš ji sice doplňuje slovním vysvětlením, ale užitek Poslední večeře se dostaví mnohem později.

²⁶ Podle MÜLLER, Paul-Gerhard: Evangelium sv. Lukáše. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998, str.105 je oprávněné je ztotožnit s Lazarovými sestrami.

²⁷ To, že Samařané uctívali Boha na určité hoře, zatímco Židé v chrámě v Jeruzalémě, bylo zdrojem sporů a souviselo s hlubokou nevraživostí mezi těmito národy.

Za muži Ježíš přichází do jejich prostředí. Všimá si jejich práce, dává najevo, že ji rozumí a používá jazyka, který je jim srozumitelný.

„Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí.“ (Mk 1,17b)

Jsou s ním, učí se od něho, chodí spolu s ním celou zemí. Dokáže se s nimi užívat radostí života (Mt 9,15). Jsou svědkem jeho podivuhodných činů, na kterých jim dává podíl. Dává jim nová jména, jak to činil Hospodin patriarchům.

Ustanovil jich dvanáct, aby byli s ním, aby je posílal kázat a aby měli moc vymítat zlé duchy. (Mk 3,14-15)

Vysvětluje jim svá slova, dává jim nádherné vize, uvádí je do tajemství, nazývá je přáteli, vysvětluje jim vztah k Otci, probírá s nimi jejich nezdary.

*A když byl o samotě, vyptávali se ho ti, kdo byli s ním, co znamenají podobenství. (Mk 4,10)
Když vešel do domu a jeho učedníci s ním byli sami, ptali se ho: „Proč jsme ho nemohli vyhnat my?“ (Mk 9,28)*

Se ženami po svém zmrtnýchvstání rozmlouvá, ale muže posílá do akce.

„Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření. (Mk 16,15b)

Předtím si ale pro ně musí opět dojít, protože se bezradně vrátili k původnímu řemeslu.

4.3 Nová cesta

Šíření víry, zvěstování Božího slova (*kérygma – martyria*) a slavení svátostí (*leitúrgia*) je pro muže přirozená. Nevybočuje z dosavadní úlohy židovských kněží, proroků a otců rodin, jen jim dodává naplnění (Mt 5,17). Nová je však jiná cesta

‘Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.’ ... ‘Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.’ srov. (Mt 25,31-46)

V tomto výroku Ježíš hovoří o cestě, která k němu vede velmi přímo a především pro naslouchající Židy nečekaně, protože v těchto slovech chybí jakýkoliv spojení se Zákonem.²⁸ Velmi důkladně a jasně se zde Ježíš ztotožňuje s nejnepatrnějšími, kteří potřebují naši pomoc. Po příčině nouze se zde nepátrá, ačkoliv podle tehdejšího povědomí byla následkem hříchu.²⁹ Aby bylo jasné, že nejde primárně o program odstranění bída ale o setkání skrze službu lásky, dodává později svatý Pavel.

A kdybych rozdal všechno, co mám, ano kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje. (1Kor 13,3)

Muž i žena, mají-li srdce otevřené, při pohledu na utrpení chtějí pomoci. Pro ženu to vychází ze sklonění se k dítěti, z její přirozené vztahovosti. Žena chce trpícímu pomoci osobně – sklánět se k němu stejně, jako se sklání k dítěti – muž má sklon službu zorganizovat (srov. Mk 14,3-9), docílit spravedlnosti a vybudovat pro pomoc potřebným řád:

Bratří, vyberte si proto mezi sebou sedm mužů, o nichž se ví, že jsou plni Ducha a moudrosti, a pověříme je touto službou. My pak budeme i nadále věnovat všechn svůj čas modlitbě a kázání slova. (Sk 6,3-4).

Z uvedeného úryvku ze Skutků zaznívá mužský přístup. Muž se musí učit, aby službu církve – *caritas* – nepojal jako úkol další akce, má-li být i pro něho setkáním s Ježíšem.

28 Srov. LIMBECK, Meinrad: Evangelium sv. Matouše, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1996, str. 252

29 Srov. PORSH str. 96.

5 Metafora porodu a trojí zrození člověka

Existence lidských bytostí závisí v každém okamžiku na třech procesech organizace, které se musí vzájemně doplňovat. Je to, bez ohledu na pořadí, biologický proces hierarchické organizace orgánových systémů konstituujících tělo (soma); psychický proces organizující individuální zkušenost pomocí ego syntézy (psyche); a společenský proces kulturní organizace vzájemné závislosti osob (ethos). Erik H. ERIKSON³⁰

Jazyk vývojové psychologie obvykle rozkládá život člověka na jednotlivé etapy, například Erikson rozlišuje osm *vývojových etap*, zhruba odpovídajících dekadám lidského života. Při přechodu z jedné etapy do druhé je člověk stavěn před jakousi zkoušku způsobilosti, před požadavek aby vyřešil *vývojovou krizi*. Pokud ji člověk vyřeší, postoupí dál. Pokud ne, jeho vývoj se v této psychické oblasti zastaví (například se jeho ego neseperuje od matčina) a jeho prožívání a chování je nadále deformované (a může se projevit i velmi závažným psychickým onemocněním - v tomto případě autismem). Při psychoanalytické terapii je v zásadě potřeba nejprve lokalizovat nevládnutou etapu, pacienta do ní psychicky „vrátit“ a pomoci mu ji tentokrát zdárně dokončit. Jestliže nám nyní v mysli vyvstane paralela s počítačovými hrami a přecházením hráče z jedné úrovně do vyšší, nebude to náhoda. Možná s překvapením najdeme kořeny psychoanalýzy ve středověké legendě o *Svatém grálu*³¹, jejíž dějová linie a princip, že vyřešení úkolu je klíčem k postupu do další etapy (s novými úkoly) je podstatnou inspirací her typu *Quest*.

Ukazuje se, že cyklus *začátek – plnost – krize – nová kvalita* se objevuje³² všude tam, kde probíhá vývoj, pozorujeme ho v lidském životě i v dějinách, všude tam, kde je zapotřebí překonat nějaký vývojový práh.

Pro popis takových změn v duchovním životě člověka používá biblický jazyk metaforu zrození a smrti. Metafora nového života, do kterého se člověk rodí smrtí, vyjadřuje něco zcela jiného než doslovnost *reinkarnace*, jak je chápána východními náboženstvími. Jde o popis přechodu do nové duchovní podstaty, o změnu kvality vztahu s Bohem. Ježíš tento jazyk používá s intenzitou a naléhavostí, která je těžko přijímaná i u těch duchovních učitelů Izraele, kteří jsou mu nakloněni (J 3,1-21), Nikodém se ptá „Jak se může člověk narodit, když už je starý?“

³⁰ Viz ERIKSON Erik.H: životní cyklus rozšířený a dokončený, Lidové noviny 1999, 2. kapitola.

³¹ ROHR, Richard: Hledání svatého grálu. Cesta, Brno 2005.

³² Srov. DE FIORES: Cesta duchovní, in SS, str. 102.

Zdá se, že metafora zrození dovoluje nalézat ještě hlubší strukturální podobnosti³³ a to uvnitř „plnosti“ a „krize“. To se objevuje v práci rodinných psychoterapeutů Vladislava Chvály a Ludmily Trapkové a (původně porodníka a matematicky) ,z které při popisu porodu a separace vycházíme.³⁴

K popisu dějů, kterých dochází v rodině při tzv. separačního procesu, vycházejí autoři z analogie s lidským porodem.³⁵ Dospěli k poznatku, že „proces zrání plodu v těle matky se na vývojově vyšší - psychosociální - úrovni ve svých základních parametrech opakuje v primární rodině“ a používají pro tuto funkci rodiny pojem *sociální děloha*. V poslední části kapitoly tuto analogii (spíše metaforu) použijeme pro popis duchovního zrání člověka.

5.1 Porod – zrození do rodiny (soma)

Život člověka počíná početím a dosahuje tělesné samostatnosti přerušáním pupeční šňůry a sáním z matčina prsu. Nechme zatím stranou možné komplikace a všimněme si, co se musí udát mezi těmito okamžiky. Porodníci rozlišují v čase těhotenství tři výrazné fáze - trimestry:

1. trimestr: od početí do konce třetího měsíce

Formující se placenta předává dítěti z matčina těla vše, co potřebuje. Je zahájen a dokončen vývoj nejdůležitějších orgánů. Přitom i drobná poškození několika málo buněk mohou způsobit, že se některý orgán nebo končetina nevyvine vůbec nebo ne zcela funkční, to má podstatný vliv na růst dalších částí těla.

³³ Schéma metafory porodu

biologie	psychologie	Manželství	náboženství	spiritualita
početí	kojenec	sňatek	křest	víra
děloha	rodina	manžel	farnost	Duch svatý
placenta	vztah rodičů	zamilovanost	svět dětské víry	řád, svátosti
orgán	důvěra, autonomie, iniciativa, dovednost	láska, komunikace, věrnost, odpuštění, odpovědnost, rodičovství	modlitba v rodině, účast na liturgii	modlitba, láska, kontemplace, půst, společenství
infekce	škola, kamarádi	krize středního věku	sekulární vzdělání	hřích, dary
stísněnost, funkčnost plic	puberta, pohlavní dospělost	integrace manželovy cesty	kritický rozum	skepse, pochybnost, noc víry, milost
porod	separace	zralá láska, moudré stáří	konverze od dětské k dospělé víře	zemřít sobě

³⁴ TRAPKOVÁ, Ludmila; CHVÁLA, Vladislav: Rodinná terapie psychosomatických poruch. Portál, Praha 2004.

³⁵ Op.cit. kapitola Rodina jako sociální děloha.

2. trimestr: do objevení takzvaných poslíčků

Pokud jsou úskalí života prvního trimestru překonána, nastává poměrně klidné období růstu. Děloha rychle zvětšuje svůj objem a plod v ní má dostatek místa aby mohla dozrávat koordinace tělesných funkcí jednotlivých orgánů. Výživu plodu zcela zajišťuje placenta, ve které se prolíná krevní oběh matky a plodu aniž by se mísily.

3. trimestr: do porodu

Dítě se připravuje na opuštění chráněného prostoru, dozrávají plíce, aby mohly sloužit hned po přestřižení pupeční šňůry. Prostor v děloze začíná být těsný, tlak plodu uvolňuje dosud neprodyšný uzávěr dělohy a do dosud uzavřeného prostoru proniká stále více infekce z vnějšího prostředí. Na to reagují ochranné síly mateřského organismu zvyšováním dráždivosti, což připravuje dělohu k porodu. Ke konci těhotenství počíná selhávat placentární oběh a vznikají infarkty placenty. Plod začíná být tísněn a stresován. Vše se obrací k porodu.

Porod

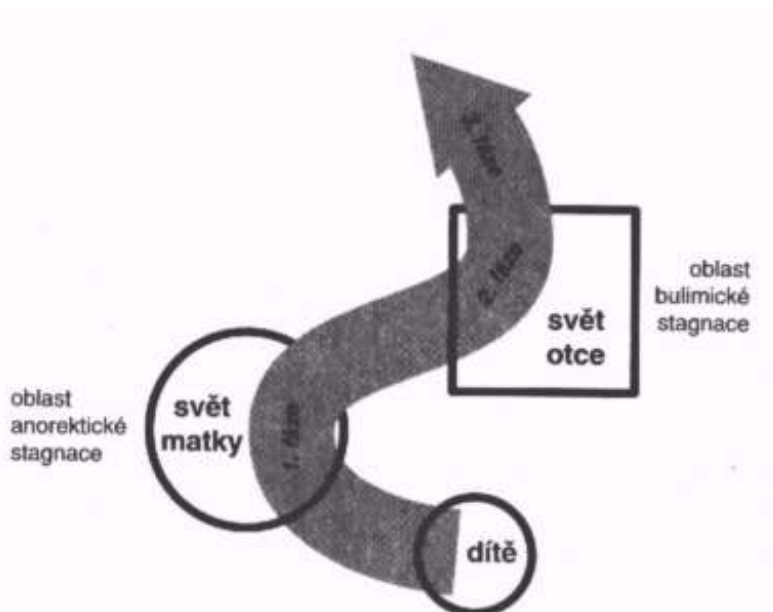
Porod je nebezpečným konfliktem mezi tělem matky a dítěte. Čím naléhavěji dítě „oznamuje“, že je ohroženo a potřebovalo by zvětšit prostor, tím mocněji se děloha matky periodicky stahuje a zmenšováním prostoru dítěti situaci ještě ztěžuje.

Díky konfliktu se porodní cesty otevrou a hlavička dítěte se prodírá velmi těsnou cestou porodního kanálu. Může dojít k vážným komplikacím, které dobrý porodník pomáhá překonat. Aby toho byl schopen, musí velmi dobře rozumět posloupnosti všech dějů a umět odhadnout formu a sílu zásahu.

5.2 Separace – zrození do společnosti (psyche)

Dítě je sice na světě, ale zdaleka není schopno samostatného života. Jeho cesta k samostatnosti potrvá až do jeho oddělení od primární rodiny. „Během vývoje k dospělosti existují období, kdy dítě potřebuje víc nepodmíněnou náruč matky a kontakty s otcem nijak zvlášť nevnímá a nevyhledává, nebo je proti němu dokonce negativisticky nastražené. V jiných obdobích naopak potřebuje pevnou, laskavou a vyžadující přítomnost otce, kdežto matku může docela dobře postrádat, případně jej matka tak irituje, že se drží raději mimo její dosah. Důležité je, aby mělo dítě na vybranou podle svých vlastních vnitřních hodin, ke kterému z rodičů se spíše přikloní, a ne aby se muselo přizpůsobovat jen zvnějšku nabízeným kontaktům výhradně

podle času rodičů. Tak například období kolem šesti let je rozhodně tím, kde ztráta otce působí silně proti vývojovým úkolům dítěte, i když matka zůstává, naopak věk kolem dvanácti let vyžaduje angažovanou přítomnost matky podstatněji než otce, jehož čas přijde znovu později.³⁶

Dítě se tedy potřebuje setká-

vat postupně s ženským a mužským modelem chování a to ve vnitřním bezpečném světě rodiny. V popisu použijeme citovanou literaturu a vlastní i zprostředkovanou zkušenosti.

1. fáze: od narození do šesti let

Dítě sice žije biologicky samostatně, je však závislé na matce, jejíž dispozice k dobrému mateřství je umožněna fungujícím partnerským vztahem. Matka pomáhá dítěti budovat jeho osobnost a základní interakční schopnosti. Prochází psychosexuálním vývojem - orální, anální a genitální fází. Jakmile zvládne přechod od hry ke schopnosti se přiměřeně věku soustředit a být samostatné, je schopno dočasně opustit vztahový svět matky.

2. fáze: od šesti do dvanácti let

Sociální prostor se skokem zvětšil o školní prostředí. Dítě se vydává na zkušenou do vnějšího světa. Nyní je velmi podstatné, zda se jedná o syna nebo o dceru.

Syn vstupuje do vnějšího - otcova prostředí, které bude jednou „jeho“ a ve kterém se otec pravděpodobně dokáže správně pohybovat. Syn se potřebuje naučit mít rád dobrodružství a potřebuje se naučit čestnému chování v bojích o své postavení ve společnosti. Musí se naučit vyhrávat i přijmout porážku. Ke svému rozvoji potřebuje také trénovat zručnost, fyzickou odolnost a správně odhadnout přípustné riziko. Nic z toho se nenaučí z učebnic; učí se tím, že je s otcem.

³⁶ Op. cit. str. 110.

Pro dceru je to trochu jiné, protože chlapecký a dívčí svět je v tomto věku oddělený. Zdrží se u otce nějakou dobu a je s ním ráda. Pak se ale vrací k mámě, která jí pomáhá orientovat se v dívčím vztahovém světě a učí ji dovednosti vyjednávat si své místo. Je pro ni velmi důležité pozorovat, jak se táta chová k mámě. A rozhodně jí prospěje také pocítit otcovu náročnost.

Pro celou rodinu je to období postupného růstu, které (samo o sobě) nepřináší podstatné vztahové problémy ani mezi rodiče a děti, ani mezi manžele.

3. fáze: od dvanácti let do plnoletosti

Dítěti v pubertě připadá rodinné prostředí nesnesitelně omezené. Od kamarádů a ze školy přijímá postoje a slovník, který je rodinou vnímán jako cizí. Prostředí v rodině houstne, zejména má-li sourozence, kteří také vyžadují plnou pozornost rodičů. Ti začínají občas selhávat jak v rodičovské, tak v manželské komunikaci. Ke konci puberty je dítě i rodina načasována k separaci.

Proces této přípravy je opět jiný pro dceru a jiný pro syna. Dcera se postupně v souvislosti nebo jen v synchronicitě s rozvojem svých ženských tvarů odpoutává od matky a učí se na otci, jak v budoucnu zacházet s partnerem. Je to období jakéhosi spiklenectví mezi otcem a dcerou, které matky těžce nesou.

Syn se na začátku této fáze naopak k matce znovu a naposledy vrací. Úkol naučit se vše důležité pro budoucí život s partnerkou musí zvládat ve velmi nezralém věku. Matky někdy reagují stejným chováním, jaké se osvědčilo v první fázi, tedy ochranou, zadržováním, místo aby v něm začaly vidět budoucího muže ženskýma očima a takto s ním mluvily, vlastně jako s partnerem. Důležitý je nyní přechod k otci, který musí být synovi k dispozici jako schopný a respekt zasluhující zralý muž, který ho přitom miluje.

Separace

Ve vztahu otce a dcery začíná být postupně těsno, protože se otevírají naplno sexuální tělesné pocity, kterým ve vztahu k otci brání incestní tabu. K separaci napomáhají i drobné iracionální konflikty s matkou. Dívka je způsobilá hledat si partnera.

Separaci syna napomáhala společnost různými takzvanými iniciačními rituály.³⁷ Jejich hlavním úkolem bylo právě převést syna z náruče matky do společenství otců. Iniaci prováděl starší moudrý muž, nikdy ne otec. Mladík procházel uměle³⁸ vytvořeným *liminálním prostorem* (viz 3. kapitola) vytvořeným ethosem společnosti. Tomu napomáhal půst, prožitek bolesti a blízkosti smrti, který mladíkovi srozumitelně sděloval, že života jeho i ostatních je omezený. Pobyt v liminálním prostoru býval završen tím, že muž dostal nové jméno, které vlastně znamenalo jeho životní úkol (a někdy byl symbolicky představen své matce).

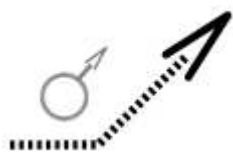
Vidíme, že také Ježíš během čtyřiceti dnů na poušti odmítá falešné cesty (pokusení) „a přijímá svobodně Otcovu vůli, i když soulad s touto vůlí vyžaduje nejvyšší míru sebezřeknutí.“³⁹

5.3 Integrace – zrození celistvého člověka (pneuma)

Je-li manželství bytím „v jednom těle“ pak se na muže a ženu, kteří je obývají, podívejme jako na jeden celek. Zdá se nám, že se k tomu opět dobře hodí metafora *zrození*.

1. období

Početí (počátek) odpovídá období přijetí společné zodpovědnosti, ve kterém se buduje placenta vztahu – totiž zamilovanost. Ta oba vyživuje a umožňuje, aby se vyvíjely jednotlivé orgány,⁴⁰ bez kterých by manželství v budoucnu zahynulo. Je to vyváženost projevů lásky, vzájemná komunikace, schopnost si odpouštět, pochopení a přijetí vzájemných rozdílů a přijetí rodičovství. Podobně jako u *soma a psyché* platí, že i drobné poruchy ve vývoji těchto orgánů mají nepříjemný dopad na další období.

Mužova aktivita je obrácena navenek a v centru života je práce (viz část 2.2). Pokud se aspoň částečně zformovaly popsané orgány a funguje placenta zamilovanosti, přenáší vnější podněty dovnitř vztahu. Tím u ženy kompenzuje hloubku jejího ponoření se do ženskosti, do které ji stahují děti. Učí ji být partnerkou, nejen matkou.

³⁷ Viz např. TRAPKOVÁ, CHVÁLA str. 131 a zejména monografie ROHR, Richard: Adamův návrat, Mužská iniciace. Vyšehrad, Praha 2005.

³⁸ O této umělosti věděli ovšem jen provázející, pro mladíka byl velmi reálný.

³⁹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel. Krystal OP, 2002 str.93.

⁴⁰ Čerpáme především ze sborníku přednášek MANŽELSKÁ SETKÁNÍ, YMCA, Brno 2007.

Ženě je dáno žít ve vztazích – je obrácena dovnitř, k dětem a manželovi. Pomáhá manželovi orientovat se v emočních (nehierarchických) síťových vazbách v jeho externím světě. Tím eliminuje nebezpečí, že muž uvízne ve světě výkonu a v boji o postavení (kariéře). Učí ho být partnerem, nejen pracujícím.⁴¹

2. období

Po nějakém čase přichází těžké období, které často z psychologického hlediska vypadá jako stagnace, podstoupení od společného života, krize vztahu i krize osobnostní ... Z hlediska duchovního vývoje je to ale důležité *období růstu*, kdy dochází k zúplnění zamilovanosti na zralou lásku, období, kdy roste (v naší metafoře) placenta vztahu. Biblický jazyk to popisuje ve Velepísni.⁴²

Bolest a utrpení pochází od toho, že muž a žena přestávají růst *jako jedinci*.

Muž naráží na hranice celou svou bytostí:

- v zaměstnání, kolem něj se na kariérním žebříčku objevují schopnější muži (*ethos*) a současně u sebe objevuje pokles výkonnosti;

⁴¹ Zde se objevuje porušení symetrie muž-žena (ve fyzice signalizuje porušení symetrie nutnost vzít v úvahu další faktory). Žena nemůže vést muže ke správnému *otcovství* – to je formováno vztahem s dětmi, vztahem s jeho otcem (viz část 5.2) a úrovní jeho *mužství*.

⁴² „První důležité ponaučení můžeme nalézt ve Velepísni, tedy ve starozákonní knize, která je dobře známa mystikům. Podle dnes převládající interpretace se v poezii obsažené v tomto spisu původně jedná o zpěvy lásky, možná určené pro slavení izraelské svatby, při níž bylo záhodno opěvovat právě manželskou lásku. Vdané souvislosti je velmi poučné, že v průběhu celé knihy se setkáváme se dvěma odlišnými slovy, jimiž se označuje ‚láska‘. Nejprve se objevuje slovo ‚dodím‘, což je množné číslo označující lásku, která ještě nemá jistotu a nachází se ve fázi blíže neurčeného hledání. Uvedený výraz je posléze nahrazen slovem ‚ahabd‘, které se v řecké verzi Starého zákona tlumočí výrazem ‚agapé‘, jenž se stal, jak jsme již viděli, charakteristickým termínem vyjadřujícím biblické pojetí lásky. V protikladu k nevymezené a ještě hledající lásce zmíněné slovo vyjadřuje zkušenost lásky, která se nyní stává opravdovým objevením toho druhého a překonáním sobeckého zaměření, které předtím jasně převládalo. Nyní se láska stává starostí o druhého a péčí o něho. Není to už hledání sebe, ponoření do opojnosti štěstí, protože láska nyní usiluje o štěstí milované bytosti. Láska se stává odříkáním, je hotova k oběti, ba dokonce to vše sama vyhledává...“ Viz DCE odst. 6.

- doma dospívají první děti, které přešly do třetí fáze separace, a po období klidu, kdy byly u matky si znovu (a velmi naléhavě a nepříjemně) vyžadují si jeho pozornost. Staré komunikační kanály nefungují a budovat nové muže hodně vyčerpává (*psyché*);
- v jeho těle dochází k hormonálním změnám,⁴³ které ho matou v oblasti sexuality (*soma*) nemluvě o nárůstu zdravotních problémů;
- je zajímavé, že pokud nenarazí na dosud popsané problémy, dostaví se *duchovní krize*. Muž si říká: „V práci se mi daří, s dětmi vycházím, vztah s manželkou je výborný... ‚To je všechno?‘, Má pocit zmarňenosti, vyhaslosti, nenaplněnost, nemožnosti.⁴⁴ Tento stav nesouvisí s manželstvím ale s mužstvím, jako *poledního démona*⁴⁵ ho znají i muži, žijící mnišským způsobem života.

Psychoterapeuti tento stav znají pod názvem *krize středního věku*. V souvislosti se třetí kapitolou si všimněme, že toto období má všechny charakteristiky *liminálního prostoru* (tentokrát narozdíl od iniciace reálného) a muž je v něm tedy mimořádně disponován k setkání s Bohem (k tomu se vrátíme v části 7.3).

Z toho, čím prochází **žena**, si zmiňme, že

- odvrácení malých dětí v druhé fázi separace je ještě snesitelné,⁴⁶ pokud manžel funguje jako otec, ale třetí fáze a vlastní separace pro ni znamená zhroucení vnitřního světa;

⁴³ Viz např. PAESSE, Allan a Barbara: Proč muži neposlouchají a ženy neumí číst v mapách, Praha 2002.

⁴⁴ Humorista Garrison Keillor o tom napsal velmi zábavnou esej v knize *The Book of the Guys* (Kniha chlapů). Když si jednoho dne uvědomil, že není sám k sobě poctivý, pokud jde o to, jakým je mužem, sedl a sepsal si seznam svých silných a slabých stránek.

UŽITEČNÉ VĚCI, KTERÉ DOKÁŽU: Být milý. Ustlat si postel. Vykopat jámu. Psát knihy. Zpívat altem nebo basem. Vyznat se v mapě. Řídit auto.

UŽITEČNÉ VĚCI, KTERÉ NEDOKÁŽU: Kácet vzrostlé stromy a naštípat je na hromadu dříví na podpal. Jezdit na koni, vycvičit psa nebo se starat o stádo zvířat. Řídit loď, aniž bych vyděsil ostatní. Střelit eso, točenou ránu nebo faleš. Nabít, vystřelit a vyčistit pušku. Nebo zacházet s lukem a šípy. Nebo použít jedno z toho, případně oštěp, síť, oka, bumerang nebo vzduchovku a opatřit si tak maso k obživě. Ubránit se holýma rukama.

Keillor přiznává: „To je možná celkem dobré vysvědčení pro osobu, ale neznám žádné osoby... Pro chlapa to dobré vysvědčení není. Žena se může na ten seznam podívat a říct: ‚Co na tom záleží, jestli chlap dokáže ovládat loď, dát míči rotaci, vyvrhnout jelena nebo někomu ubalit levým hákem? Píšeme rok 1993.‘ To je ale ženský pohled na mužství.“ Viz ELDREDGE, John: Pozor, srdce muže. Návrat domů, Praha 2001, str. 46

⁴⁵ Viz GRÜN, Anselm: V půli cesty. Střední věk jako duchovní úkol, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2001

⁴⁶ „Mnoho žen špatně snáší skutečnost, že se jejich partner ‘příliš’ věnuje rodině a dětem; v osmdesátých letech nemělo 60-80% Američanek zájem o větší účast otců.“ Viz LIPOVETSKY Gilles: Třetí žena. Prostor, Praha 2007, str. 275.

- začíná pociťovat tíži těla, má pocit ztráty původní atraktivity, krásy, ztrácí sebevědomí ;
- celý život se realizovala skrze vztahy až ztratila sebe sama, náhle neví kdo vlastně je, chtěla by něco znamenat ale neví jak na to, nic nedává smysl.

Požehnání je v tom, že muž a žena přestávají růst od sebe navzájem a vstupují do *kontrakčního stádia* ve kterém *porostou k sobě*.

3. období⁴⁷

Láska dospěla a stala se láskou dávající. Manželé si skrze ni navzájem dávají poklady, které v životě sbírali jeden pro druhého, aniž to nutně věděli. Nyní dochází u muže k integraci ženskosti a u ženy k integraci mužství, oba docházejí dosažení celistvosti člověka (viz část. 2.1).

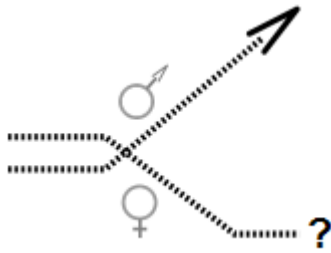
U muže přestává dominovat jeho zaměřenost na vnější svět akce. Je to opět těžké období, ve kterém musí stále opouštět to, na čem si dosud zakládal (výkonnost, zaměstnání, ...). Nyní mu žena je opravdovou pomocí, protože touto cestou již prošla a může ho učit přijímat nezdar.

Žena se uvolnila ze vztahů s dětmi a vrací se naplno do světa, který se však proměnil. Muž jí pomáhá se v něm orientovat a nabývat jistoty. Prožívá s ženou její zaměstnání, službu nebo koníčka. Jakoby jí vracel to, co mu dávala v prvním období ona.

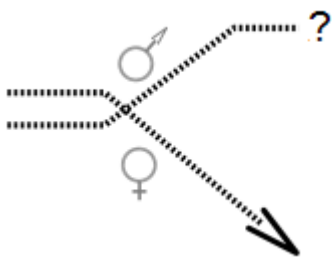
⁴⁷ Diagramy jsou inspirovány ROHR, Richard: Stát se moudrým mužem, Cesta, Brno 2007 kap.24 zde jim však dáváme jinou interpretaci. Myšlenka popsané vzájemnosti mužské a ženské cesty pochází z přednášky manželů JANDOVÝCH, Kroměříž 2005 viz <http://www.setkani.org/index.php?id=262&case=333>.

Nebezpečí potratu

Pokud manželství ale nevybudovalo orgány popsané v prvním období a pokud nedošlo k separaci muže od výkonu a ženy od vztahů s dětmi, kontrakční stádium nemůže nastat. Spirituální děloha manželství nezrodí celistvého člověka – v metafoře zrození tomu odpovídá *potrat* – ve skutečnosti velmi často *rozvod*.

Muž může bolestivé signály otupit (problémy těla: kosmetika, omlazovací kůry a transplantace, přípravky na povzbuzení erekce; problémy s dětmi: tvrdost či rezignace na výchovu; problémy v práci: bezohlednost při budování kariéry, podvody...). Všechno, co pomůže udržet jeho aktivitu tak vysoko, aby nemusel přemýšlet o změně, je dobré. To pochopitelně není cesta pro budování zralé lásky a tak konflikty s manželkou přerostou snesitelnou mírou. Touha po někom, kdo by ho chápal (včetně potřeby sexu, který se v manželství stal nyní nedostupným) ho může vrhnout zpět do první etapy, ovšem s jinou, mladou ženou.

Žena vzdoruje změně jiným způsobem. Odmítne se vzdát vztahů s dětmi. To se projevuje třeba tím, že nedovolí synovi v jeho třetí fázi odejít k otci.⁴⁸ Další častou možností je bránění „mladým“ v separaci jejich domácnosti zasahováním do její intimity a kompetencí (efekt „nesnesitelné tchyně“). Fixace na „děti“ vede k frustraci muže, který by manželku v tomto období právě potřeboval více pro sebe. Vybudování zralé lásky mezi manžely je za těchto podmínek velmi nepravděpodobné.

⁴⁸ Následky (např. neschopnost syna začít samostatný život s partnerkou) i množství jiných velmi častých příkladů je možno najít v TRAPKOVÁ, CHVÁLA.

6 Změny společenského prostředí (*ethos*)

Postavení muže procházelo v průběhu času podstatnými změnami. Budeme si nejprve všimnout jak postupně klesal význam otce rodiny. Potom si všimneme postavení ženy, které vedlo v posledním století ke vzniku feministickému hnutí. Ukážeme na problémy spjaté s aplikací „rovných příležitostí“ ve společenském životě.

6.1 *Judaismus*

Náboženský život Židů se poměrně hodně odehrává v rodině. Složitý systém navzájem se lišících svátků spolu s pravidelně se opakujícím sabatem má fázi společného slavení v synagoze a fázi domácí liturgie. Domácí liturgii předsedá otec rodiny a jasnou roli tam má žena i děti. V synagoze mají muži a ženy s dětmi od sebe oddělený prostor – muži spíše modlitební, ženy spíše společenský. Přejít chlapce mezi muže (*bar micva*) je velmi slavnostní událostí, při které dvanáctiletý chlapec musí prokázat, že je schopen číst Tóru. Vzhledem k tomu, že hebrejský text bez samohlásek je spíše pomůckou paměti než fonetickým zápisem, znamená, že Mojžíšovy knihy také zná. Základní rysy judaismu byly stejné v Ježíšově době i dnes.

6.2 *Prvotní církev*

První křesťané byli převážně Židé, zachovávali si původní zvyky a radovali se z toho, že dlouho očekávaný Mesiáš přišel, zjevil jim ve své osobě Otce a poslal Ducha svatého.

Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milí. A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolával ke spáse. (Sk 2,46-47)

S růstem začalo jejich společenství záhy dostávat vnitřní řád a strukturu. Apoštolům pomáhají presbyteri a diákonové, zpočátku i ženy. V čele obce stojí biskup, muž zvolený pro duchovní dary, které používá jak ve své rodině, tak v obci – jak vyplývá z textu, psaného koncem 1. století:

Má dobře vést svou rodinu a mít děti poslušné a počestné; nedovede-li někdo vést svou rodinu, jak se bude starat o Boží církev?(1Tim 3,4-5) srov. (Tit 1,6)

Svatý Cyprián ještě o století později definuje pravidlo „nerozhodovat bez rady spolupracovníků a bez souhlasu lidu“. Pozdější církev mučedníků má silné vědomí sounáležitosti a s proná-

sledováním souvisí silné zdůraznění autority a velice charismatický ráz.⁴⁹ Po Konstantinově míru začíná postupné prolínání duchovní autority a světské a právní moci. Jako reakce vzniká mnišské hnutí, které si ponechává pouze autoritu duchovní.

6.3 Patriarchální církev

Křesťanská společnost se v těchto podmínkách začíná diferencovat na církev *učící* (klérus) a *slyšící* (laici). Klérus, tvořen výhradně muži, kteří přijímají závazek celibátu, se počíná výrazně odlišovat postavením ve společnosti, způsobem života, oblečením a jazykem⁵⁰. Hierarchická církev, která v době stěhování národů byla jedinou stabilní strukturou, stále sílí a stává se nezávislou na světské moci. Biskupové se setkávají na synodách a koncilech a teologickými i politickými metodami usilují o vnitřní homogenitu církve. Počet křesťanů rychle roste a spolu s tím vzniká systém městských a posléze i venkovských diecézí (velikostí odpovídající spíše dnešním děkanátům).

Vzniklo patriarchální náboženství, ve kterém (na rozdíl od předchozích podob) neměl otec rodiny nějaké odlišné postavení. Změnil se z toho, který vede a vychovává na toho, který je veden. Postavení ženy se také zhoršilo. Nutnost zpřístupnit křesťanství širokým negramotným masám s sebou totiž nesla mnohá zjednodušení. Žena byla chápána jako nečistý nástroj Satana, trvalá příčina hříchu.

Církev civilizuje a sjednocuje Evropu, její politická moc je však na úkor její duchovní věrohodnosti. Vznikají nové mnišské řády usilující o její obnovu. V polovině druhého tisíciletí se od katolické církve nakonec odlučují církve reformované, které odmítají hierarchické odstupňování církevního úřadu a vyzdvihují všeobecné kněžství a roli manželství. V reakci Tridentský koncil prohlašuje kněžský úřad za nejvyšší vůbec myslitelný⁵¹ a staví celibát a panenství nad manželství jako stav „vysoko je převyšující“.

⁴⁹ Zde i dále v této kapitole vycházíme z CONGAR, Yves J.: *Za církev sloužící a chudou*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995, kap. Historický osud.

⁵⁰ Latina přestává být od 6. století používána jako hovorový jazyk.

⁵¹ »Myšlenky a texty náležející do oboru duchovní antropologie byly převáděny do termínů práva (a práv!) a použity ve prospěch papeže, a to jeho jediného. Studovali jsme toto přenesení roviny a smyslu u Jer 1,10: „Ustanovuji tě dnes nad národy a nad říšemi, abys vytrhával a hubil, abys ničil a bořil, abys stavěl a sázel (40)“, a v I Kor 2,15 a 6,3: „Člověk produchovnílý může vynést úsudek o všem, sám však nepodléhá úsudku nikoho. Nevíte, že budeme soudit anděly? Čím spíše všední věci!“ Jako oporu a méně úplně v 1 Pt 2,9: „Vy jste královské kněžstvo.“ A ještě několik jiných míst. Text Jer 1,10 se stává prohlášením nejvyšší autority papeže a jeho práva sesazovat krále... K jednomu z posledních případů, kdy je tento text použit v tomto smyslu, dojde tenkrát, když Pius V. sesadí královnu Alžbětu I. bulou „*Regnans in excelsis*“. Avšak Alžběta II. necítí proto zášť. Šla navštívit jako královna nástupce Pia V. právě v den, kdy je v kalendáři jeho svátek...! I Kor 2,15 se stává novou formulací staré zásady: „*Prima sedes a nemine iudicatur*: Římský stolec nepodléhá úsudku nikoho“. I Kor 6,3: „Nevíte, že budeme soudit anděly? Čím spíše všední věci!“ se stává prohlášením

Společnost se zvolna proměňuje, narůstá role řemesel, obchodu, vzdělání. Mění se pohled na ženu, který přechází až k romantickému obdivu. Vzrůstá vliv sekularismu v běžném životě i v politice a katolická církev, stejně jako šlechta, postupně přicházejí o politickou moc.

Do té doby základní rodina (rodiče a děti) existovala jen v rámci široké rodiny, ve které je přirozeným způsobem postaráno o staré členy rodu. Ti předávají zodpovědnost za správu širší domácnosti mladé rodině, které předávají nejen zkušenost související s obděláváním půdy a taji řemesla ale i hlubší moudrost formace lidského soužití, včetně výchovy dětí. Staří jsou ctěni, protože zajišťují kontinuitu rodu. Širší rodina se také stará o své sociálně slabé, stejně jako můžeme nyní pozorovat v islámských⁵² zemích. Důležitou součástí života pro muže bývají dvě cesty, ta první je odchod „na zkušenou“ (dnešní studijní pobyty a au pair jsou toho dědictvím) a ta druhá často nastává po odevzdání hospodářství, kdy otec odchází na životní pouť. I když muž tuto cestu neuskuteční osobně tak zažívá proměnu vrátivších se poutníků a prožívá jejich cesty znovu během četných vyprávění (to je dnes nahrazeno sledováním *cizích* příběhů ve filmu).

Počínající průmyslová revoluce je také revolucí sociální, která zásadně mění tento život rodiny. Lidé se stěhují za prací z domova do ubytoven a už se nevracejí. Dětská práce přestává být prostorem výchovy. Rodí se nový způsob správy veřejných věcí, vznikají politické strany a nová podoba státu, který postupně přebírá sociální funkce rodiny.

S určitým časovým odstupem⁵³ se rodí sociální učení církve a pojmenovává vzniklé nebezpečí:

„Když tedy socialisté pomíjejí péči rodičů a zavádějí péči státní, jednají proti přirozené spravedlnosti a rozvracejí pevné rodinné svazky.“⁵⁴

práva, jaké mají kněží, ale zvláště a svrchovaně papež, totiž práva soudit světské mocnosti... « Srov. (Congar, 1994) str 38.

⁵² Znamá novinářka a aktivistka v oblasti lidských práv Petra Procházková napsala v příloze Katolického týdeníku Caritas (4/2006) v článku o Afghánistánu:

„Ve srovnání s naším způsobem pomoci sociálně slabým ... nikdo z oněch sociálně slabých na státu nic nechce a nic od něj neočekává... nikdo jiný, než oni sami a jejich rodina za ně překerní situaci nevyřeší. Když přijdou o nohu, ruku, manželka či celou rodinu, neběží na úřad, ale ke strýčkovi, k otci, k bratrovi nebo sestřenicí... tento způsob „systému výhradní rodinné podpory“ je osvědčen celými staletími a nevyvolává žádné politické vášně ...“

⁵³ DCE 27.

⁵⁴ LEV XIII v encyklice Rerum novarum (1891), čl. 11.

Organizovanost světa prudce roste, roste význam vzdělání, školní docházka začíná být povinná. Výchova nové generace postupně přechází z domova do institucí státu. To má trochu odlišný vliv na muže a na ženy.

1. Otcové přestávají být těmi, kdo zasvěcují syny do mužského světa práce.
2. „Znevýhodnění ženy v pracovním životě v novověku, např. před rokem 1918, je výraznější než v pozdním středověku. Protože ženy nezískávaly univerzitní vzdělání, nemohly se dlouhodobě ani nijak duchovně rozvíjet. Raně středověké poměry, kdy ženy často získávaly lepší vzdělání než jejich manželé, byly nenávratně pryč, a to v celé Evropě.“⁵⁵

Na tomto velmi schematizovaném dějinném pohledu si chceme ukázat dva jevy související s mužsko-ženskou polarizací:

1. V měnící se podobě náboženství se mužům (žijícím „ve světě“) vytratila možnost uplatnit se v něm jím přirozeným - mužským způsobem. Nemá v něm žádnou systematickou aktivitu, podobnou té, která byla na počátku křesťanství. Jako laik je na tom vlastně hůře jak žena, ke které se liturgie obrací pro ni pochopitelněji.⁵⁶
2. Církev sama se záhy po svém vzniku chová velmi mužsky⁵⁷ akčně s centrem pozornosti ve vnějším světě. Když po období růstu narazí na hranice, tak znásobí své úsilí pokračovat ve stejné cestě a zatímco odštěpivší se reformované církve mužskou strohost obrátí dovnitř, katolická církev po období krize začíná integrovat ženské rysy společnosti (o kterých biblický jazyk hovoří velmi výrazně). Po Druhém vatikánském koncilu se již katolická církev chápe jako „společnost vybavená hierarchickými orgány i Kristovo tajemné tělo, viditelné shromáždění i duchovní společnosti, pozemská církev i církev obdařená nebeskými dary.“⁵⁸

⁵⁵ ENNENOVÁ, Edith: Ženy ve středověku. Argo, Praha 2001.

⁵⁶ Rozbor lze nalézt v HES.

⁵⁷ Pokud chápeme církev jako Kristovo tělo, vstupující ke Kristu do různých vztahů (poutnice, vyhnankyně, snoubenka, nevěsta srov. LG 6-7), pak aplikace podstatných vlastností člověka na ni může být myslitelná.

⁵⁸ LG 8.

6.4 Feministické hnutí

Zhoršené postavení ženy způsobené nemožností se vzdělávat, ovlivňovat společenské klima ve volbách⁵⁹, nerovné postavení na trhu práce, spolu s dalšími faktory vedly k *feminismu*.

„Historie feminismu (či ženského hnutí) bývá dělena na tři vlny, podle převažujících snah a témat. **První vlnu** feminismu (zhruba 19. století až počátek 20. století) lze charakterizovat jako kritiku nerovností *de iure*, a tedy boj za základní lidská práva i pro ženy a jejich zakotvení v legislativě. **Druhá vlna** (zhruba 60.-80. léta 20. století) se soustřeďovala především na boj s nerovnostmi, které i přes oficiální rovnost mužů a žen dále přetrvávaly *de facto*. **Třetí vlna** feminismu (od 90. let 20. století) ... rozbíjí jednolitý feminismus na mnoho dalších směrů ... Feministky už nenutí ženu, aby se prosazovala v mužském světě tím, že se přestane líčit, odhodí sukni, zesílí, stane se nekompromisní, racionální a bezohlednou. Právě tradičně opovrhované „ženské slabiny“ se mají stát váženou hodnotou, citový a citlivý přístup ke světu nemá být podřízen rozumovému.“⁶⁰

Klíčovým slovem se stává slovo *gender* – rod, s následnou definicí: „Gender můžeme chápat jako sociálně utvářený soubor vlastností, chování, zájmů, vzhledu atd., který je v určité společnosti spojován s obrazem ženy nebo muže. Konkrétní náplň tohoto souboru ženských a mužských charakteristik je kulturně a historicky proměnlivá. V různých historických obdobích a v různých kulturách se očekávání vůči ženám a mužům liší. Ideální ženské a mužské charakteristiky tedy nevyplývají z biologické přirozenosti žen a mužů, nýbrž jsou vytvářeny společností a reprodukovány prostřednictvím socializace.“⁶¹

Toto tvrzení bychom našli i v jiných materiálech. Je vidět, že význam slova *rod*⁶² je poněkud posunut od lingvistiky, rod má navíc v různých jazycích překvapivě různou roli.⁶³ Významné

⁵⁹ volební právo ženy získávají postupně během 19. a 20. století, například ve Švýcarsku roku 1971.

⁶⁰ WIKIPEDIA, heslo Feminismus, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Feminismus> (stav dne 1. 12. 2008).

⁶¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka: Gender a náboženství, 9. kapitola in Autorský kolektiv, Projekt gender ve škole, <http://www.osops.cz/>, Praha 2003 (stav dne 1. 12. 2008).

⁶² „Rod je skutečnost mnohem bytostnější než sex. Ten je pouhou úpravou bytostné polarity, jež rozděluje veškeré tvorstvo. Ženské pohlaví je pouze jedním z jevů, které jsou ženského rodu (a těch je mnoho), a s maskulinem a feminimem se setkáváme i v takových oblastech jsoucna, kde by rozlišování mužského a ženského pohlaví nemělo žádný smysl. Maskulinum není zjemnělé mužské pohlaví a feminimum subtilnější pohlaví ženské. Naopak, mužský a ženský rod organických tvorů jsou pouhým nejasným, zastřeným odrazem maskulina a feminina. Jejich rozmnožovací funkce, rozdílná síla a velikost částečně poukazují na skutečnou polaritu, částečně ji však matou a zkreslují.“ LEWIS, C.S: Perelandra, Kosmická trilogie. Návrat domů, Praha 1995 (originál 1943) str.194 – (autor byl profesorem literatury v Oxfordu a Cambridge).

⁶³ „Dalo by se říci, že nejstarší jazyky dokázaly v případě potřeby označit ženu, ale neměly ještě zcela vyvinutý pojem muže jako zvláštní kategorie lidských bytostí. Neměly k tomu důvod - zatímco muž vykonával práce, na něž byl sice specializován, ale kde ho mohla v nouzi zastat i žena (kupříkladu lov), sídlila v ženě síla plodnosti, rodivá síla, kterou muži zastoupit nemohli. Právě z úcty k této síle se vyvinula zvláštní označení

je tvrzení poslední věty, které je nutně postavena na hrubě materialistickém ztotožnění člověka s jeho biologickým tělem. Pokud tento postoj nezastáváme, je tvrzení věty „nýbrž, ...“ jednoduše logicky chybné. Problém je, že se jedná o základní tvrzení genderových studií, které s sebou takto nedílně nesou předpoklad materialismu.

Jestliže hledíme na člověka zrakem biblické antropologie, toto tvrzení není oprávněné. To, zda jsem muž nebo žena, bylo dáno Bohem, „když jsem byl v skrytosti tvořen a hněten v nejhlubších útrobach země“ (Ž 139,15b). V třech zrozeních člověka je pak tato ontologická pohlavnost⁶⁴ vyjádřena v těle jako sexualita, v psychice jako vědomí ženství nebo mužství a konečně v ethosu společnosti jako „sociálně utvářený soubor vlastností, chování, zájmů, vzhledu atd., který je v určité společnosti spojován s obrazem ženy nebo muže“.

Vzhledem k porušenosti stvoření může dojít ke vzájemným disharmoniím⁶⁵ těchto projevů, toho jsme se ostatně dotýkali v předchozí kapitole. Ta stejná porušenost měla pak na vědomí to, že „náplň ženských charakteristik“ v 19. – 20. století byla objektivně špatná a vedla k nespravedlivému ponížení ženy.

ženských osob; zpočátku však byla vždy spjata s pohledem na tuto sílu - pokud nebylo v kontextu řeči nutné plodnost zmiňovat, použilo se pro ženu slova všeobecně lidského. (...) Mluvnických rodů může během dalšího vývoje rodů přibývat nebo ubývat, ale to mění ráz jazyka podstatně méně, než vznik rodů vůbec. Tak zůstaly kupříkladu semitské jazyky u dvou počátečních rodů --- na jedné straně rodu ženského, na druhé straně rodu, který většinou nazýváme „mužský“, ale který by se správně měl jmenovat „ostatní“. (...)

Pro osoby ženské se už veskrze používají ženské slovesné tvary a přídavná jména, ale v poslední oblasti ještě vládou staré poměry - pro muže i ženy se užívá zpravidla téhož osobního zájmena „hú“, které v pozdější hebrejštině nabude významu výhradně mužského. Výlučně ženské zájmeno „hí“ se v nejstarších knihách Bible, v pěti knihách Mojžíšových, vyskytuje jen několikrát, a to na místech, kde chtěl autor zdůraznit ženství jednající osoby. V pozdějších biblických knihách toto staré vyjadřování odeznívá a na jeho místo nastupuje rigorózní rozlišování mezi „hú“ pro muže a „hí“ pro ženy. Právě hebrejský jazyk ve své nejstarší podobě, která ještě dokládá původní pojetí mluvnických rodů, byl vyvolen i k tomu, aby popsal mýtickým obrazem původ lidských pohlaví a jejich přirozený vztah. V okamžiku, kdy se v Bibli začíná mluvit o ženě a o muži, je ještě možné označit ženu buď specificky žensky, nebo všeobecně lidsky. Bible se chápe této možnosti a označuje ženy zprvu důsledně obourodým zájmenem „hú“. Dokonce i na tak „ženském“ místě, jako je Genesis 3,20, stojí doslova: „I nazval člověk ženu svou jménem Eva, neboť **on** byla matkou všeho života.“ Jen na třech místech v celé první knize Bible se užívá zájmena „ona“: poprvé v Genesis 20,5, kdy takto označí Abrahámovu ženu Sárú cizí král poté, co ji Abrahám zapřel a označil za svou sestru; podruhé v Genesis 26,7, kdy se v obdobné situaci ocitá Rebeka, žena Izákova; potřetí 38,25, kdy Tamar dokazuje svému tehánu Judovi, že příčinou jejího nemanželského těhotenství je právě on.

Bible tedy tam, kde jí to jazyk ještě dovoluje, označuje ženu všeobecně lidsky a vyhýbá se zdůrazňování jejího pohlaví. Jen na třech místech je žena označena zájmenem výlučně ženským - tam, kde ji muž zapřel a nesplnil svou povinnost vůči ní. Tato skutečnost je součástí biblického poselství - součástí téměř neznámou, ale významnou a varovnou. Pro muže i pro ženy.“ HORÁK, Milan: Muž a žena v jazyce, in Okruh a střed 2000/2.

⁶⁴ „Mužství a ženství jsou tak zjeveny jako *ontologicky náležející ke stvoření*, a tudíž určeny *k trvání mimo přítomný čas*, evidentně v proměněné podobě.“ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY op.cit. čl. 12.

⁶⁵ Které jsou velmi opatrně studovány morálními teology: „Zcela jiný etický problém než homosexuálové představují transsexuálové, u kterých neodpovídá somatická sexuální výbava psychické sexuální orientaci, jde tedy o heterosexuálně založené lidi, kteří se nedovedou identifikovat se svým biologickým pohlavím.“ SKOBLÍK, Jiří: Pohlavnost jako pramen bytostného, emocionálního a sociálního obohacení člověka. Učební text KTF CUNI.

Genderově orientované práce bývají laděny často „bojovně“ a negativně se vymezují k hodnotám, které křesťané vnímají jako biblické a ony jako patriarchální.⁶⁶ Žena už se necítí jako mužem opovrhovaná nebo mužem opěvovaná, už se nevymezuje proti muži, ale „definuje se sama sebou. Určuje svoje povolání, volí kariéru nebo rodinu, počet dětí⁶⁷ a partnerů, sňatek či rozvod.“⁶⁸

Svět se touto „ženskou revolucí“ rozhodně změnil, není však šťastnější. Ženy se osvobodily od patriarchálního útlaku, ale oddělily se i od většiny mužů, jejichž osud se od toho jejich tolik nelišil. Stejně jako ony se většina mužů cítí odcizeně ve společnosti, kde hrají jen roli jednoho z mnoha koleček. Nelze osvobodit jen polovinu lidstva.⁶⁹

Nastal ale zajímavý jev. Mluví se o člověku a mluví se o ženě. Například v literatuře, se kterou vděčně pracujeme. Ve *Slovníku spirituality* najdeme pod „Tělo“ podbod „Ženské tělo“ ale už ne „Mužské tělo“. *List biskupům o spolupráci mužů a žen* obsahuje shrnutí východisek biblické antropologie, kritiku genderových studií a dvě kapitoly o ženských hodnotách. Jan Pavel druhý zanechal apoštolský list o důstojnosti ženy. Mluví se o člověku a mluví se o ženě.

⁶⁶ Takto jsou definovány cíle materiálu rozesílaného do škol: „Učební materiály k uvedeným tématům, které jsou studujícím k dispozici, jsou značně stereotypní. Ženy a muže zobrazují jako vnitřně homogenní a přirozeně (tj. biologicky) rozdílné skupiny. Ženy jsou spojovány výhradně s péčí o děti a rodinu, muži jsou naopak spojováni především se zaměstnáním. Vztahy, na něž se mají děti prostřednictvím těchto materiálů připravit, jsou výhradně heterosexuální a manželské. Alternativní sexuální a citové orientace jsou zmiňovány okrajově a jsou pojímány jako odchylka. To bychom prostřednictvím tohoto projektu rády změnily.“ Viz KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ.

⁶⁷ „Už jsem někde vyprávěl, jak přišel kluk a říkal mi, že se bojí, že mu ta holka udělá dítě. Celý život jsem slýchal, že chodily holky a říkaly, že ‚von mně udělal dítě‘ - a teď to říkal kluk. No já jsem vytřeštil oči. On povídá – ‚no nevěme si pilulku, řekne mi, že ji má, a už to je...‘ A teď jsou ty pilulky morning after, kdy ona může říct, jo, já si vezmu zítra pilulku, a nevezme si ji...“ NESVADBA, Josef: Kybych byl žena..., Časopis Kvark 8/1992, <http://interkom.scifi.cz/1992/19921164.htm> (autor je spisovatel a psychiatr).

⁶⁸ LIPOVETSKY, Gilles: Třetí žena. Prostor, Praha 2007, str 249.

⁶⁹ „Ženy toho získaly skutečně hodně, dnes však panuje pocit, že stojíme na místě nebo - co je horší - že se vracíme zpátky. Je-li tomu skutečně tak, pak mě to ani nepřekvapuje, příčina totiž tkví v jádru samotného feminismu. Upřímně řečeno: Nejde osvobodit jen polovinu lidstva. Myšlenka osvobození žen od mužů předpokládá, že muži kdysi zvítězili v jakémsi mocenském boji a že právě moc je to, oč v životě jde. Feminismus zkrátka vycházel z toho, že muži se mají dobře, a to byl strašně zjednodušující pohled. Manžel bijící svou manželku, šéf obtěžující své podřízené ani muž sexuálně zneužívající své děti totiž nejsou těmi, kdo zvítězili, ani nejsou silnými osobnostmi. Tito muži jsou obvykle žalostně nejistí a z toho pramení jejich potřeba utiskovat ženy. Jsou sice ‚nahore‘, ale vůbec ne ‚vítězové‘. Mnohem realističtější je říct, že jak ženy, tak muži byli vězni svých rolí a svého formování, které ublížilo oběma pohlavím. Dlouhodobé řešení nespočívá v tom, že ženy budou bojovat proti mužům, ale v tom, že muži i ženy budou společně bojovat proti nesmyslným zvyklostem, které zdědili.

Feminismus nepochopil, že pod slupkou mužské ‚moci‘ leží hluboké pocity bezmoci. Muži byli často nepatrným kolečkem v obrovské průmyslové mašinérii, která jim nepřinášela žádnou radost ani sebeúctu. Navíc pocítovali značnou nejistotu způsobenou výhodami žen, jako jsou sexuální přitažlivost, snadné vyjadřování, schopnost navazovat přátelství, ale i zesměšňovat a nenápadně ovládat. (V osobních vztazích je moc pouze cenou útěchy, kterou si berete, když nemůžete získat lásku nebo úctu.)“ Viz BIDDULPH, Steve: Mužství (Jak zvládat všechny mužské role), Praha, Portál, 2007 str. 27.

O muži se mlčí. Jako bychom na jiné úrovni hleděli na obraz stvoření a s údivem viděli, jak je z člověka vyjímána žena, zatímco muž dosud spí.

6.5 Současnost

Postindustriální společnost dovoluje ženám zaujmout pozice, vyhrazené dosud jen mužům. Prostřednictvím antikoncepce rozhodují samy o svém mateřství. Snadněji do své identity integrují mužský prvek. „Muži to mají těžší, přijmutí ženskosti by ohrožovalo jejich mužskou identitu, a navíc, jak se mají identifikovat se ženami, když ty se nyní od svých tradičních hodnot distancují a stávají se sebevědomějšími, silnějšími!“⁷⁰

Vyšší zaměstnanost žen přinesla razantní proměnu školství, které je výhradně doménou žen. Pro chlapce to znamená podstatné zúžení sociálního prostoru, ve kterém by docházelo k interakci s dospělými muži. Jestliže selže i jeho otec, nebo v rodině není vůbec přítomen, nemá se od koho naučit základní vzorce mužského chování.

Přesto se zdá, že předvídané ztotožnění mužské a ženské role nenastává. „Jako nejzáhadnější úkaz, který v sobě skrývá největší bohatství teoretických důsledků a na kterém lze nejlépe pochopit novou ekonomii ženské identity v rovnostářských společnostech, se jeví relativní kontinuita pohlavních rolí.“⁷¹ Tuto kontinuitu LIPOVETSKY v citované práci charakterizuje jako *veřejný muž a soukromá žena*.

Nastoupené změny „rovných příležitostí“ mají však svoji setrvačnost, která je minimálně v Evropě jakoby zaměřená proti klasické rodině.

Klesající nativita a rovné příležitosti

Tuto kombinaci nalézáme v Evropě. „Klesající nativita“ je věcí statistik (dlouhodobý průměr 1,37 dítěte na ženu znamená, že Evropa vymírá) a „rovné příležitosti“ jsou představovány jako lék. „Máme-li obstát vůči demografické výzvě, jíž Evropa čelí, potřebujeme moderní rodinnou politiku, jež prosazuje zaměstnanost žen i mužů a umožňuje kombinovat rodinný život s profesionálním“ je oficiální stanovisko švédské vlády, prosazované i jako názor Evropské komise.

⁷⁰ PONĚŠICKÝ, Jan: Fenomén ženství a mužství. Triton, Praha 2003, str. 60.

⁷¹ LIPOVETSKY op. cit. str. 12.

V práci o švédské rodinné politice⁷² je ukázán postup přechodu Švédska do post-rodinného řádu: všechny sociální výhody spojené s manželstvím byly odstraněny, daně ztratily návaznost na rodinu, byl zaveden rozvod bez výroku o vině, podpořena činnost kolektivních zařízení pro děti, matka dostává po narození dítěte více než rok 90 % mzdy – s podmínkou, že si otec musí vybrat 45 dní rodičovského volna. Porodnost začala stoupat a v roce 1991 dosáhla 2,11 – těsně nad prostou reprodukci. Následně začala být politika destrukce tradiční rodiny prosazována Evropskou komisí.

Od té doby nativita ve Švédsku klesala až na 1,5 v roce 2003. Statistický rozbor ukázal, že opatření pouze urychlilo narození dětí v rodinách, kde si rodiče přáli mít druhé dítě. Rozbory také ukázaly, že povinnou otcovskou dovolenou si muži vybírají nejčastěji během lovecké sezóny.

Neklesající nativita a podpora rodiny

Tuto kombinaci nalzáme v Spojených státech, ale až po bolestných zkušenostech s dekonstrukcí rodiny. Před třiceti lety se rychle rostoucí počet amerických rodičů z různých důvodů obrátil k domácímu vzdělávání, což bylo protizákonné. Rodiče se nechávali zavřít a dosáhli změny legislativy (dva miliony dětí se vzdělávají doma).

Rodiče za dítě nedostávají peníze, ale podstatnou daňovou úlevu. Jinými slovy: v Evropě je rodina tím více závislá na státu čím má více dětí, v Americe naopak větší rodina znamená menší závislost.

Ve zmíněné práci se jako třetí faktor uvádí, že Američané (jako téměř jediní mezi moderními národy) jsou vázáni k aktivní náboženské víře a ta se promítá do větších rodin. Myslíme, že implikace není jednostranná, že život ve fungující rodině disponuje k duchovnímu životu.

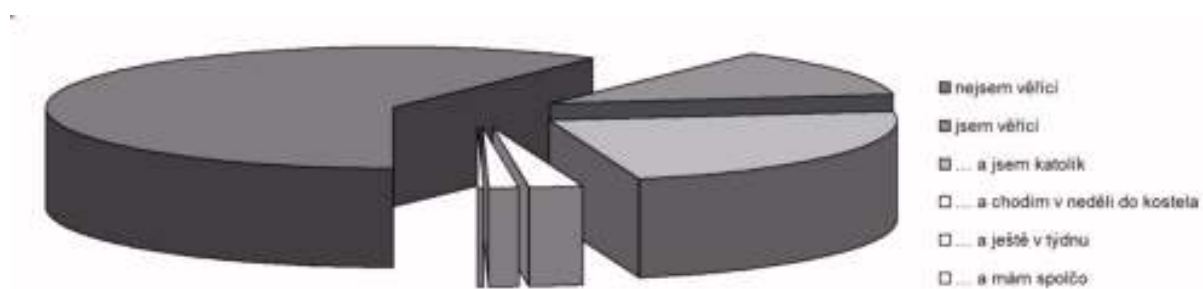
⁷² V této části vycházíme z práce: CARLSON, Alan C.: Švédsko a debakl evropské rodinné politiky, Bulletin OI, Praha 2005.

7 Duchovní život muže laika

Protože chápeme člověka v jeho jednotě tělesné, psychické i duchovní zajímali jsme se v páté kapitole o změny, které se na jednotlivých úrovních v člověku dějí a hledali mezi nimi souvislosti. V šesté kapitole jsme sledovali, jak velký vliv má na duchovnost člověka sociální prostředí, ve kterém se pohybuje. V České republice toto prostředí vykazuje takovou odlišnost od kulturně srovnatelného světa, že nabídneme zobecnění interpretace jedné definice spirituální teologie, abychom mohli lépe studovat duchovní život muže, žijícího v rodině.

7.1 Tady a teď

Podívejme se na vztah naší společnosti ke křesťanství. V poslední době proběhly v rámci *Evropské studie hodnot* na toto téma zajímavé sociologické průzkumy,⁷³ doplněné statistikami ČBK.⁷⁴

Naše země bývá označována jako nejateističtější v Evropě. V grafu znázorňuje největší výseč 60 % dospělých, kteří se vnímají jako nevěřící (asi třetina z nich byla přitom pokřtěna). Většina věřících se považuje za katolíky.

Tři světlé malé výseče odpovídají 5 % dospělých, kteří se pravidelně setkávají s Kristem v liturgii. Z toho jsou asi jedna třetina muži, dvě třetiny ženy. Pouze jeden z pětadvaceti českých mužů navštěvuje pravidelně nedělní liturgii.

Bude na tom stejně lid i kněz, otrok i jeho pán, služka i její paní, kupující i prodavač, věřitel i dlužník, lichvář i zadlužený. Země bude zcela vypleněna a vyloupena; toto slovo promluvil Hospodin. Truchlit, vadnout bude země, chřadnout, vadnout bude svět, nejvznešenější z lidu země budou chřadnout. Zhanobena je země svými obyvateli, neboť přestoupili zákony, změnili nařízení, porušili věčnou smlouvu. (Iz 24,2-5)

⁷³ LUZNÝ, Dušan; NAVRÁTILOVÁ, Jolana: Náboženství a sekularizace v České republice. Sociální studia, Brno : FSS MU, 2001, 6, od s. 111-125, 25 s., <http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm> (stav 1. 12. 2008).

⁷⁴ HŮLE, Daniel: ANALÝZA: Víra deklarovaná x realizovaná, http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=161 (stav 1. 12. 2008).

Při pozornějším pohledu na výsledky statistických šetření je případnější mluvit spíše o hlubokém duchovním zmatení než o ateizmu. Zatímco většina Evropanů věří v Boha a náboženství je pro ně důležité, většina Čechů sice věří, že je „něco nad námi“, ale Bůh to není a náboženství tedy nepotřebují. Přitom otázky po smyslu života si alespoň občas klademe s podobnou palčivostí jako ostatní Evropané⁷⁵. Druhý vatikánský koncil se na nárůst ateizmu dívá velmi pozorně, a shledává, že je často výsledkem zmatku v lidských duších a lidé „nevědí, co činí“

Jiní si vytvářejí takový obraz Boha, že představa, kterou odmítají, vůbec není Bůh evangelia. (GS 19)

Tento výrok musíme pro naše podmínky bohužel parafrázovat pro i ne-ateisty:

Jiní si vytvářejí takový obraz Boha, že představa, kterou přijímají, vůbec není Bůh evangelia.

Ze zmíněného průzkumu totiž například vyplývá, že pouze 18% (tedy méně než jeden z pěti) křesťanů věří, že Bůh je osoba. V příložené tabulce⁷⁶ je strohou řečí čísel řečeno, že situace se

⁷⁵ V existenci Boha věří většina Evropanů (52%) ale necelá pětina obyvatel Česka (19%). Přitom většina (54%) obyvatel Česka věří, že je „něco nad námi“ oproti 28% obyvatel Evropy. Srov. EUROBAROMETER ref. 225 čl. 1.2.

Víru považuje za důležitou většina (52%) Evropanů ale pouze 28% obyvatel Česka. Srov. EUROBAROMETER ref.273.

⁷⁶ „Data získaná v rámci EVS (a dalších zmíněných výzkumů) naznačují rozsah a podobu sekularizace české společnosti. V rovině strukturální diferenciaci lze zřetelně doložit přesvědčení respondentů o vhodnosti oddělení náboženství (resp. církvi) od sféry politického a ekonomického života České republiky. Tato skutečnost je doprovázena poměrně nízkou důvěrou v církevní instituce (přibližně 20 %), názorem respondentů, že církev neřeší sociální problémy (67,6 %) a problémy rodinného života (56 %) a nízkou návštěvností církevních obřadů. Se snižováním sociální významnosti institucionalizované podoby náboženství, resp. se snižováním sociální významnosti církvi a dalších podob struktur věrohodnosti, dochází k snížení jejich sociální kontroly nad podobou víry. Dochází tedy k privatizaci náboženství, jejímž projevem je mimo jiné odklon od tradičních podob víry, což se zřetelně ukazuje na poklesu víry v osobního Boha. K podobným závěrům docházejí i analýzy dat z jiných výzkumů.

Významnost těchto zjištění se ještě prohloubí v mezinárodním srovnání. Lze říci, že prakticky ve všech ukazatelích religiozity (např. míra ortodoxie, frekvence návštěv bohoslužeb, podíl věřících atd.) se Česká republika umísťuje na nejnižších místech (viz tabulky). Potvrzuje se tedy předpoklad, podle kterého je Česká republika nejvíce sekularizovanou zemí v Evropě (když již nemůžeme považovat země bývalé NDR za samostatný stát).

Země / míra ortodoxie	Nulová	Velmi slabá	Slabá	Střední	Silná	Velmi silná
ČR	37,2 %	25,4 %	15,6 %	8,7 %	4,2 %	8,9 %
Německo (bývalá NDR)	58,5 %	12,6 %	5,4 %	3,1 %	1,2 %	7,7 %
Německo (bývalá SRN)	16,4 %	15,7 %	13,8 %	8,9 %	5,7 %	15,2 %
Nizozemí	27,6 %	21,1 %	17,4 %	11,7 %	11,1 %	11,2 %
Rakousko	11,8 %	22,1 %	19,7 %	17,2 %	15,2 %	14,0 %
Slovensko	17,3 %	13,2 %	16,4 %	11,2 %	7,9 %	34,0 %
Polsko	2,7 %	9,0 %	13,3 %	10,1 %	12,3 %	52,6 %

Index křesťanské ortodoxie: Podíl lidí v jednotlivých kategoriích. (nulová: víra v 0 položek, velmi slabá: víra v 1 položku, slabá: víra ve 2 položky, střední: víra ve 3 položky, silná: víra ve 4 položky, velmi silná: víra ve všech 5 položek). Položkami jsou víra v existenci Boha, posmrtného života, pekla, nebe a hříchu.

Země	Podíl věřících	Podíl lidí s vyznáním	Věřící v Boha	Navštěvují bohoslužby alespoň 1x týdně
ČR	40,4 %	33,5 %	33,1 %	6,8 %
Německo (bývalá NDR)	27,6 %	33,9 %	30,2 %	5,8 %

opravdu signifikantně liší od ostatních evropských států. Míra odlišnosti je taková, že nás opravňuje k názoru, že ethos naší společnosti u nás diskvalifikuje duchovní život v jeho jinde obvyklé formě. Domníváme se, že způsob, kterým lidé u nás mohou spolupracovat s Duchem svatým na své cestě ke svatosti (tedy to, co spirituální teologie studuje) je odlišný od ostatních zemí světa. To není výrok, který by byl platný pro konkrétního křesťana, jdoucího duchovní cestou např. neokatechumenátu – stejně jako není pravda (viz závěr předchozí kapitoly), že by nebyla konkrétní evropská rodina lepší než řada amerických. Je to ale tvrzení stejné kvality, a obáváme se, že i pravdivosti, jako když jsme řekli, že evropská rodina je ohrožena.

Světlé výseče v grafu představuje ty, kteří se modlí a sdílí navzájem svoji cestu k Bohu ve farnosti. Nejmenší světlá část představuje členy nějakého užšího společenství. Tato společenství tvoří pestrý vějíř spiritualit: společné rozjímání a rozbory Písma pod vedením kněze, modlitby růžence, modlitby otců či matek, společenství manželů, setkávání adherentů různých hnutí a příslušníků třetích řádů, atd. Členové těchto společenství jsou vedeni a jejich duchovnost je formována určitou spiritualitou.

Druhý vatikánský koncil pojmenoval konstituci *Gaudium et spes* jako „pastorální“ aby zvláště vyniklo, jak pastýř jde za svou ovečkou tam, kam utekla.⁷⁷ U nás, jak zmíněný průzkum ukazuje, utekla většina oveček a to na tak skalnatá a vyprahlá místa, že se za nimi málokterý pastýř dostane. Jestliže to je určité znamení času, pak je ho třeba přečíst a přijmout jeho výzvu.⁷⁸ Církev věří, že „Všichni lidé mají duši obdařenou rozumem a byli stvořeni k Božímu obrazu, mají tedy tutéž přirozenost a tentýž původ. Byli vykoupeni Kristem, mají tedy totéž božské povolání a určení.“ (GS 20) Přitom ale Krista neznají, nebo jejich poznání je velmi zkreslené.

Německo (bývalá SRN)	58,0 %	85,6 %	69,0 %	15,8 %
Nizozemí	60,7 %	44,9 %	58,0 %	13,9 %
Rakousko	75,0 %	87,0 %	82,7 %	22,7 %
Slovensko	76,7 %	76,8 %	75,9 %	40,5 %
Polsko	91,8 %	95,7 %	96,2 %	58,7 %

Zdroj: EVS 1991 a EVS 1999.

Tuto skutečnost lze dostatečně vysvětlit historickými událostmi českých zemí. Je nutno poznamenat, že v jiných postkomunistických zemích (s výjimkou zemí bývalé NDR) k tak drastickému snížení sociální významnosti náboženství nedošlo. Lze tedy předpokládat, že předchozí historický vývoj vytvořil skrytý potenciál k sekularizaci (což nemusí být specifičností českých zemí), který se plně projevil až v atmosféře státního ateismu. Dokládají to data ze sčítání lidu v ČR – v letech 1921, 1930 a 1950 se udržoval poměrně vysoký a stabilní počet věřících (92,82 %, 92,19 %, 93,90 %) a nízký počet lidí bez vyznání (7,16 %, 7,8 %, 5,84 %). Census z roku 1991 však již vypovídá o jiném obrazu religiozity – věřících 43,91 % a lidí bez vyznání 39,92 %.“ LUZNÝ, NAVRÁTILOVÁ op.cit.

⁷⁷ Srov. předmluvu Karla RAHNERA ke GS.

⁷⁸ GENNARI, G.: Znamení časů, in SS, str. 1234.

V dalším textu si položíme otázku, zda je možné aby se spirituální teologie zabývala duchovností těchto „uprchlých oveček“. Vyjdeme přitom z definice spirituální teologie.⁷⁹

Spirituální teologie je část teologie, která soustavně studuje na základě zjevení a kvalifikované zkušenosti uskutečnění Kristova tajemství v životě křesťana a církve, které se rozvíjí působením Ducha svatého a lidskou spoluprací až po dosažení svatosti. Salvador F. RUIZ

Můžeme najít nějaké podmínky, za kterých by spirituální teologie mohla studovat uskutečnění Kristova tajemství v životě lidí, kteří ho prakticky neznají? A jestliže ano, může to být užitečné ke stimulaci jejich spolupráce s Duchem svatým?

Nejprve k rozboru této definice⁸⁰ přidejme otázku: jaký je smysl vymezení „v životě křesťana“? Vezměme třeba člověka sice nepokřtěného, ale jdoucího katechumenátem. Až křtem vstoupí do církve, bude pro něj jistě období katechumenátu podstatnou duchovní zkušeností, ve které se začal dotýkat Kristova tajemství. Toto období je⁸¹ plně přítomné v jeho životě – který, jak o něm konkrétním již víme, se s Kristem křtem spojil nesmazatelným znamením. Toto období potenciálního křesťanství přece nechceme ztratit z pohledu. Protože však nevidíme do budoucna, budeme studovat život i nepokřtěného člověka, s (naší) vírou, že jednou pokřtěn bude.

Mějme tedy nyní před očima křesťana (ve výše popsaném smyslu i potenciálního) – laika, zaměstnaného otce rodiny, žijícího v naší zemi a naší době. Z hlediska zmíněného statistického rozboru je pravděpodobné, že neví o svém božském povolání (srov. GS 20), přidejme to tedy k jeho vlastnostem a pro snadnost vyjadřování mu dejme jméno - Poutník.⁸²

⁷⁹ Srov. KOHUT, Teologie spirituální, in SS, str.1027.

⁸⁰ Op.cit. str.1028.

⁸¹ „A ve všech obdobích je to stále tentýž člověk, který prožívá svůj život. Není to jenom tatáž biologická jednotka, jako je tomu u zvířete, nýbrž je to táž osoba, která si je vědoma sama sebe a za probíhající životní fázi přijímá odpovědnost. To se stává zřejmým například ve fenoménu vzpomínky a očekávání, o nichž jsme hovořili už dříve. Člověk se může na prožitá období rozpomenu a živě si přiblížit, co se v nich udalo. Avšak, a v tom vlastně tkví jádro vzpomínky, člověk nevstupuje do minulosti jen jako objektivní pozorovatel, ale jednotlivé události vztahuje k vlastnímu bytí, vnímá je jako události vlastního života, v němž přes všechnu rozdílnost přece jen všechno vzájemně souvisí a přispívá k tomu, že se život uskutečňuje - nebo naopak, míjí se cílem ... Podobným způsobem probíhá i očekávání budoucího. Každý plán pro zítřejší den, pro další týden, pro právě probíhající poleť nebo pro příští léta je průhledem do něčeho, co zde ještě není, co bude jiné než přítomnost, a přesto to bude náležet k jednotě téže osobně určené existence.“ GUARDINI, Romano: Životní období - jejich etický a pedagogický význam. ZVON, Praha 1997, kap. Období a souvislosti čl. II

„Tyto fáze vytvářejí společně celek života. Ale ne ve smyslu, že by se z nich celek prostě skládal, nýbrž že celek je plně přítomen v každé fázi - na začátku, na konci a v každém životním okamžiku. Je nosným prvkem každého období a umožňuje mu být samo sebou.“ Tamtéž kap. Ohlédnutí zpět.

⁸² „Kdo to měl být, ten Kulhavý poutník? Abych to řekl co nejstručněji, znamenal mi člověka, který někam jde. Kohosi, kdo zajisté má někam namířeno, ale napadá trochu na jednu nohu a tak ovšem není rázným chodcem. Ta nachromlá noha, snad si to někdy v mládí zavínil z vlastní nezbednosti sám, když neprozřetelně lezl někam, kde není dosti jisto a pevně, a odnesl si z toho pak pro život takovouto památku; nebo mu to mohli způ-

7.2 Skrytá spiritualita

Poutník neví o své duchovnosti, neumí ji reflektovat. My však při sledování jeho duchovnosti uvidíme určité obrysy, které nás oprávnějí mluvit o spiritualitě. Nazveme ji *skrytá*, protože Poutník si ji uvědomí až po čase.⁸³ To, že Poutník žije v pospolitosti své rodiny, ho propojuje s Kristem.

On, vtělené Slovo, se chtěl účastnit společenského života lidí. Byl přítomen na svatbě v Káně, vstoupil do Zacheova domu, jedl s celníky a hříšníky. Když zjevoval Otcovu lásku a vznešené povolání člověka, poukazoval na běžné skutečnosti společenského života a používal rčení a obrazy z denního života. Posvětil lidské a především rodinné vztahy, z nichž vyrůstá společenské soužití, a dobrovolně se podřídil zákonům své vlasti. Chtěl vést život dělníka své doby a země. (GS 32)

Neschopnost reflektovat svoji duchovnost můžeme přirovnat k slepotě. Ta neskončí, dokud se nestane křesťanem. Slepý člověk se orientuje hmatem, sluchem a přívítá, když mu někdo citlivě pomůže. Kdo se setkal s nevidomým, ví, že tato pomoc nesmí být na úkor jeho samostatnosti, vnucovaná, tu odmítá dost razantně a dotčeně.

Podobně Poutníkovi jeho duchovnost zprostředkovávají procesy jeho těla (*soma*) a psychiky (*psyche*). Pospolitost rodiny (*ethos*) a společnosti je pro jeho cestu tím cennější, čím přesnější je jejich duchovní zrak (*pneuma*). Jestli dokáží poradit, kterým překážkám je třeba se vyhnout, které naopak odstranit nebo překonat.

sobiti jiní, jejichž zlomyslnosti, surovosti nebo hlouposti se podařilo přerazit na světě o jednu nohu víc, jak se přihází u dobytka, ba i u užitečného náradí. Nebo, ještě prostěji, je ta jeho kulhavost vadou už vrozenou, jenom organickým neduhem. A též i takto: řekněme si, že život i svět mu zůstali něco dlužní a on zase že zůstal něco dlužen jim, světu i životu; byla v jeho myšlení také zvláštní směsice skepse, vnitřního pathosu, odporu i dobrodušné důvěry. I to je určitý druh chromosti.

Ale ta trocha kulhavosti mu nevádí, aby si, třebas napadaje, nešel svou cestou jako jiní lidé. Ba, jda o něco tíže a pomaleji, než mnozí ostatní, někdy při tom více vidí a pozoruje a snad i o něco uvážlivěji si povšimne všelikých setkání. Občas se pozastaví, když se ta kratší noha malinko či více připomene; usedá třeba u příkopu, což je docela dobré místo k zastávce, neboť příkop je vždycky tak trochu průměrem světa a života, nebo se posadí do stínu pod velikým stromem, jehož listí se třpytí a šepotá dolů k zemi, do šíra kraje i vzhůru k velkoduchému blankytu, a zde tedy odpočívá, aby nespěl příliš kvapně, aby si pooddechl a při tom se porozhlédl. Tu, nabíraje na silách i na vděčně odevzdaném poklidu, nazírá úkazy veliké, jako jsou nebesa a dálky, a současně velmi drobné, jako je třeba pták anebo jen motýl. Takto tedy tou kratší, méně hybnou nohou, kterou je při své pouti životem postižen, bylo mu zase něco přidáno: jako tu svou kratší nohu, tak zase i některé věci života a světa pociťuje o něco připomínavěji a silněji.

Tož taková byla ta představa Kulhavého poutníka; zajisté že nic obzvlášť zajímavého, ale opravdu poskytovala mnohou příležitost k útěšlivému i méně útěšnému snění, což ostatně není z nejhorších bludností tohoto světa. A proč bych nepřiznal: chovala v sobě i kousek nějakého podobenství, v ledačem omluvného a tím občas i povzbudivého. Byl mi nejčastějším a nejbližším společníkem, šli jsme spolu mnohými cestami, po dláždění i po travnatých stezkách, ve shodě i v hádání, Kulhavý poutník a já, když jsem šel sám.“ ČAPEK, Josef: Kulhavý poutník, Lidové noviny, Praha 1937

⁸³ SS heslo Cesta duchovní pozn. 52).

Obrysy skryté spirituality

Jako základní životní program jsme v druhé kapitole uvedli cestu z prvotního mužství do integrace s ženstvím. V části 5.2 jsme popisovali, jaká je role otce v posilování prvotního mužství Poutníka. Zmínili jsme, že je zapotřebí, aby období separace byla v životě Poutníka čitelným oddělením se od rodiny, ve které vyrůstal. V části 5.3 jsme popsali tři etapy manželství jako prostředí, ve kterém se odehrává proces integrace člověka. Druhé období manželství, je čas *kairos*, který jakoby se nedal minout. Jak jsme viděli, tělo, psychika, okolí a především manželka, to vše napomáhá tomu, aby se Poutníky životní síly obrátily směrem ke vztahům v rodině, aby mohl dokončit budování mužství svých synů a být přítomný pro svou ženu. Krize středního věku muže přivádí do liminálního prostoru, ve kterém je disponován pro setkání s Bohem.

Harmonie a disharmonie procesů

V období krize středního věku vidíme schéma somatických, psychických a duchovních procesů probíhajících v člověku, které se navzájem ovlivňují a jakoby zajišťují, aby toto důležité období nebylo minuto bez užitku. Součinnost těchto procesů je, vzhledem k cíli, harmonická.

Nyní si uvedeme jiné typické schéma procesů, odehrávající se v oblasti manželské sexuality, které v Poutníkově případě pravděpodobně harmonické není.

Církev učí, že manželský sexuální styk je Bohem chtěný jen pokud má „význam spojivý i plodivý“.⁸⁴ To je v dobré shodě s poznatky o tělesných a psychických dějích v oblasti sexuality. Pohlavní styk s největší pravděpodobností vyústí v otěhotnění a zrod nového života v tzv. plodných dnech, tedy přibližně tři dny před a tři dny po ovulaci.⁸⁵ Z logiky sdělování života plyne, že v těchto dnech žena nejvíce touží po styku s mužem, a naopak v tzv. neplodném období, které trvá asi dva týdny, je její touha po sexu nižší.⁸⁶

V době vyspělé lékařské péče, tedy nízké kojenecké úmrtnosti a stále se zvyšující střední délce života, vzniká potřeba plánovaného rodičovství. Této odpovědnosti rodičů církev rozumí⁸⁷

⁸⁴ Srov. PAVEL VI.: *Humanae vitae*, Encyklika o správném řádu sdělování lidského života, Řím 1968, čl. 12.

⁸⁵ WIKIPEDIA, heslo *Ovulace*, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Feminismus> (stav dne 1. 12. 2008).

⁸⁶ Srov. DRIÁK Daniel: *Efektivní antikoncepce*, <http://www.fnb.cz/gyn/informace/Antikoncepce/Antikoncepce.htm> (stav z 1. 12. 2008).

⁸⁷ Srov. PAVEL VI. op. cit. čl. 10.

a jako regulaci porodnosti rodičům dovoluje používat tzv. neplodných dnů.⁸⁸ Jiné metody plánovaného rodičovství církev chápe jako jdoucí proti Božímu záměru.

Předešlé dva odstavce tedy popisují obecný případ, kdy tělesné, psychické a duchovní procesy jsou v disharmonii. Rozsáhlé diskuse na toto téma, např. na jednom z blogů serveru katolické mládeže signaly.cz, to ilustrují. V uvedeném dialogu je vidět na příspěvku muže, u kterého dominují psychické a tělesné procesy⁸⁹, a příspěvku muže, u kterého dominují procesy duchovní⁹⁰ typický spor.

Poutníková duchovnost je formována jen homeotetickými silami ostatních procesů. Jestliže chápeme vzájemný růst manželské lásky jako duchovní proces, pak v období skryté spirituality poroste jiným směrem, než jaký učí katolická církev. První příspěvek v blogu je toho typickou ukázkou. Až v pozdějším období pomine skrytost jeho spirituality a stane se vědomě prožívanou, vyvstane, že s manželkou v první etapě manželství (viz část 5.3) nevybudovali orgán takto prožívané sexuality. Metafora rození nám napoví, že snaha vybudovat ho v pozdějším období nemusí být úspěšná.

⁸⁸ Srov. PAVEL VI. op. cit. čl. 16.

⁸⁹ Vnímám celou věc takto: Žijeme ve šťastném manželství, jeden druhého milujeme a sex je jedním z prostředků vyjádření naší lásky. Snažíme se se ženou skloubit co nejlepší výchovu našich dětí, zaměstnání a stavbu rodinného domu. Jsme docela často unavení, že na sex už prostě jeden z nás nemá chuť. Tehdy se ten druhý přizpůsobí. Přál bych vám ale prožít to peklo, když vedle vás únavou usnula krásná žena a vy cítíte na tváři její dech, celý muž ve vás touží se s ní milovat, že z toho nemůžete několik hodin usnout a přitom dáváte pozor, aby se jí hezky spalo a odpočinula si na zítřejší záprah v domácnosti.

Jsem šťastný a Bohu vděčný za to, že když se zadaří a naše touhy se setkají, máme krásný sex, a že počet dní, kdy se nám to podaří se nezúžuje další omezovací podmínkou plodného x neplodného období. Věřte, že naše vědomí plodnosti kondom nijak neohrozí. Pokaždé, když si ho nasazují si uvědomují, že může selhat. A protože zpravidla nevím, zda jsme zrovna v plodném či neplodném období, KAŽDÝ sex je pro mne spojen s možností, že bude-li Bůh chtít dát nám další dítě, můj kondom pro něj jistě nebude problém. A my to dítě s radostí přijmeme. Srov. <http://tob.signaly.cz/0809/polemika-s-markem-vachou-10> (stav dne 1. 12. 2008) příspěvek z 29. 9. 2008.

⁹⁰ PPR: ten rozdíl nespočívá v úmyslu (nepočít dítě při pohlavním styku): ten JE stejný u antikoncepce a PPR, to nikdo nepopírá. Z TOHOTO pohledu skutečně není žádný rozdíl mezi antikoncepcí a PPR. To máte úplnou pravdu. Rozdíl je v PROSTŘEDCÍCH: uživatelé antikoncepce způsobují neplodnost pohlavního styku. Uživatelé PPR neplodnost nezpůsobují: mají pohlavní styk v neplodných dnech. (...)

Pohlavní styk má být svátostný symbol jednoty manželů na duchovní úrovni. Manželé se při něm mají stávat „jedno tělo“. A pak symbolizují vztah Krista a církve, výměnu lásky v Trojici, pak obnovují řečí těla manželské sliby, pak přijímají jeden druhého takové, jaké je Bůh stvořil. Pak si navzájem dávají všechno, co si v ten den dát mohou, tj. muž obdarovává svoji ženu semenem. To má symbolický význam. Navíc to pozitivně ovlivňuje zdraví ženy.

Kondom (a jakákoli antikoncepce) dělá z pohlavního styku úplně jiné znamení: znamení nejednoty, rozdělení. Už to není symbol Krista a církve atd. Není to obnova manželských slibů. Je to jen vzájemná masturbace. Pokud je možné používat antikoncepci, pak na ZPŮSOBU dosažení orgasmu nezáleží. Možné je pak všechno. Pokud je ale pohlavní styk symbolem manželství jako svátosti, pak na způsobu záleží. Je to stejné jako v liturgii: nemůžete křtít ropou nebo bahnem, musíte použít vodu, protože voda symbolizuje to, co svátost působí: očištění, znovuzrození.

Moc Vás prosím, udělejte něco pro své náboženské vzdělání a přečtěte si knihu Teologie těla pro začátečníky nebo můj příspěvek PPRa a spiritualita manželství na mém blogu. Ušetříte mi hodiny práce. Srov. op. cit. příspěvek z 3. 10. 2008.

8 Závěr

Autor v práci vyjadřuje přesvědčení, že duchovní život muže-laika natolik závisí a souvisí s jeho manželským životem, že je zapotřebí jej studovat v jeho kontextu. O této souvislosti svědčí také to, jak vlna zájmu o populárně-psychologické knihy s tematikou mužství a otcovství následuje po vlně zájmu o (často velmi vtipně podané) publikace popisující rozdílnosti mezi mužem a ženou v manželském soužití.

Manželství je nazíráno z pohledu biblické antropologie s přihlédnutím k těm exegezím, které vidí muže a ženu jako dvě rovnoprávné osoby se stejnou důstojností ale podstatně se lišící tělesně, psychicky, duchovně i postavením ve společnosti. Pátrání po těchto rozdílech, jejich formách a příčinách je věnována velká část práce. Přitom se ukázalo, že některé formulace vykazují zajímavou formální podobnost symetrie, která byla pro autora užitečná při rozmyšlení o psychickém a duchovním životě ženy. Minimálně jako koncepce, která mu umožnila klást smysluplné otázky své manželce, které tímto děkuje za odpovědi.

Na několika příbežích Starého zákona je ukázáno jakým způsobem člověk nachází setkání s Bohem. Je zde ukázán pojem liminálního prostoru jako velmi mocného prostředku. V pozdější kapitole o separaci je ukázáno, že tento koncept má důležitou, byť nyní opomíjenou, roli při separačním procesu.

Zajímavým zdrojem bylo pátrání po způsobu, kterým Ježíš hovořil a jednal s lidmi své doby. Autor se domnívá, že našel dostatek příběhů a situací, které ukazují, že Ježíš volí jiné vzorce chování pro muže a jiné pro ženy. Zdá se, že v mužích podporuje akceschopnost a v ženách lásku projevovanou službou. Tyto dva směry (ven a dovnitř) se zdají být v dobré shodě s poselstvím dvou zpráv o Stvoření.

Tím jsme si připravili základní materiál pro sledování postupného zrání člověka se zvláštním zřetelem k jeho mužsko-ženské polarizaci. V dalším rozbor jsme došli k tomu, že biologické, psychické, sociologické a spirituální procesy spolu zejména v některých obdobích života podivuhodně souvisí. Někdy však tyto procesy stojí proti sobě a naopak cestu člověka matou. Pro popis těchto dějů jsme sáhli pro pojem sociální dělohy používaný v rodinné psychoterapii. Sociální děloha je silný pracovní nástroj při hledání příčin psychosomatických onemocnění, které často nastávají při selhání žádoucích procesů v rodině. Zkusili jsme tento přístup zobecnit a podívat se na život člověka žijícího v manželství z perspektivy celého života. Ukázalo se,

že jsme schopni takto popsat některé děje, které se již dotýkají duchovního života člověka. Pro silnou strukturní souvislost se nám pro tento popisný nástroj jevil vhodný název spirituální děloha.

Společenský ethos se v historii silně proměňoval. Sledovali jsme postupně, jak v křesťanství mizela specifická postavení otce rodiny, jak se ve společnosti s nástupem průmyslové revoluce vytrácela důstojnost ženy a jak v Evropě v současnosti probíhající sociální experimenty destruuji rodinu. Souběžně s tím jsme si všímali ozdravných procesů probíhajících na konci minulého tisíciletí, jak ve společnosti, tak v církvi, a ústících v pochopení důstojného postavení ženy v nové době. Podle některých indicií se nám zdá, že analogická reformulace postavení muže nás čeká v blízké budoucnosti.

V závěrečné kapitole jsme zúžili pohled na prostředí České republiky. Interpretovali jsme sociologické výzkumy mapující v poslední době duchovní postoje u nás a dospěli k závěru, že neprokazují ani tak ateismus jako spíše zmatení duchovních hodnot. Pro kvalitativní i kvantitativní závažnost tohoto jevu jsme postulovali potřebu náhradních studijních postupů než jsou ty, které jsme ve spirituální teologii poznali. Odvážili jsme se několika tápavých kroků a zavedli pracovní pojem skryté spirituality, tedy spirituality nereflektované jejím nositelem. Ukázali jsme její základní obrysy v životě muže, jak mohly být nalezeny díky vzájemné provázanosti organizační procesů v člověku a jejich schopnosti se navzájem korigovat. Jako příklad jsme uvedli období krize středního věku u muže. Na příkladu metody přirozeného plánování rodičovství jsme ukázali úskalí skryté spirituality.

9 Použité zkratky a literatura

- DCE – BENEDIKT XVI., encyklika Deus caritas est, Praha: Paulínky, 2006
- GS – Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes in Dokumenty II. vatikánského koncilu, Zvon, Praha 1995
- LG – Věřoučná konstituce o církvi Lumen gentium in Dokumenty II. vatikánského koncilu, Zvon, Praha 1995
- SS – Slovník spirituality, S. De Fiores a T. Goffi (ed.), Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999
- Zkratky knih Písma svatého podle ekumenického překladu
- ALTRICHTER, Michal SJ: Příručka spirituální teologie, Centrum Aletti Velehrad-Roma, Olomouc 2007
- BIDDULPH, Steve: Mužství (Jak zvládat všechny mužské role), Praha, Portál, 2007
- CARLSON, Alan C.: Švédsko a debakl evropské rodinné politiky, Bulletin OI, Praha 2005
- CONGAR, Yves J.: Za církev sloužící a chudou, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995
- ČAPEK, Josef: Kulhavý poutník, Lidové noviny, Praha 1937
- DE FIORES, S.: Cesta duchovní, in SS
- DRIÁK Daniel: Efektivní antikoncepce, <http://www.fnb.cz/gyn/informace/Antikoncepce/Antikoncepce.htm> (stav z 1. 12. 2008)
- ELDREDGE, John: Pozor, srdce muže. Návrat domů, Praha 2001
- ENNENOVÁ, Edith: Ženy ve středověku. Argo, Praha 2001
- ERIKSON Erik.H: životní cyklus rozšířený a dokončený, Lidové noviny 1999
- EUROBAROMETER: European Social Reality (Special Surveys ref.273), http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_273_fiche_cz.pdf, 2006
- EUROBAROMETER: Social Values, Science & Technology (Special Surveys ref.225), http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf, 2005
- GENNARI, G.: Znamení časů, in SS
- GRÜN, Anselm: V půli cesty. Střední věk jako duchovní úkol, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2001
- GUARDINI, Romano: Životní období - jejich etický a pedagogický význam. ZVON, Praha 1997
- HEGER, Josef: Hebrejská archeologie. Jako schválený učební text pro církevní střední školy upravil a mapkami doplnil Jan Kozel, Vensen, Brno 1992
- HES, Josef: Mars a Venuše v kostele. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998
- HORÁK, Milan: Muž a žena v jazyce, in Okruh a střed 2000/2
- HORŠTÍ, Josef a Bohuslava: Biblické základy vztahu muže a ženy in Sborník Manželská setkání, YMCA Setkání, Brno 2007
- HŮLE, Daniel: ANALÝZA: Víra deklarovaná x realizovaná, http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=161
- JAN PAVEL II, O důstojnosti a povolání ženy, Apoštolský list, Řím 1988
- KOHUT, Pavel Vojtěch: Sexualita v křesťanském duchovním životě (schémata pro studenty)
- KOHUT, Pavel Vojtěch: Spiritualita, in SS
- KOHUT, Pavel Vojtěch: Teologie spirituální, in SS
- KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě, Praha: ČBK, 2004 čl. 7.
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka: Gender a náboženství, 9. kapitola in Autorský kolektiv, Projekt gender ve škole, <http://www.osops.cz/>, Praha 2003

LEV XIII: encyklika Rerum novarum

LEWIS, C.S: Perelandra, Kosmická trilogie. Návrat domů, Praha 1995 (originál 1943)

LIMBECK, Meinrad: Evangelium sv. Matouše, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1996

LIPOVETSKY Gilles: Třetí žena. Prostor, Praha 2007

LUZNÝ, Dušan; NAVRÁTILOVÁ, Jolana: Náboženství a sekularizace v České republice. Sociální studia, Brno : FSS MU, 2001, 6, od s. 111-125, 25 s., <http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>

MANŽELSKÁ SETKÁNÍ, sborník přednášek, YMCA, Brno 2007

MÁTEL, A.: Stvorenie človeka podľa Genezis, in Natanael 3/4, Bratislava 2001, s. 30 - 31.

MÜLLER, Paul-Gerhard: Evangelium sv. Lukáše. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998

NESVADBA, Josef: Kybych byl žena..., Časopis Kvark 8/1992, <http://interkom.scifi.cz/1992/19921164.htm>

PAESSE, Allan a Barbara: Proč muži neposlouchají a ženy neumí číst v mapách, Praha 2002

PAVEL VI.: Humanae vitae, Encyklika o správném řádu sdělování lidského života, Řím 1968

PLATÓN, Symposium, 189d-191d.

PONĚŠICKÝ, Jan: Fenomén ženství a mužství. Triton, Praha 2003

PORSCH, Felix: Evangelium sv. Jana. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1998

ROHR, Richard: Hledání svatého grálu. Cesta, Brno 2005

ROHR, Richard: Adamův návrat, Mužská iniciace. Vyšehrad, Praha 2005

SKOBLÍK, Jiří: Pohlavnost jako pramen bytostného, emocionálního a sociálního obohacení člověka. Učební text KTF CUNI

TRAPKOVÁ, Ludmila; CHVÁLA, Vladislav: Rodinná terapie psychosomatických poruch. Portál, Praha 2004

WIKIPEDIA, heslo Feminismus, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Feminismus> (stav dne 1. 12. 2008)

WIKIPEDIA, heslo Ovulace, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ovulace> (stav dne 1. 12. 2008)

ŽENÍŠEK, Josef: Stvoření ženy podle Gn 2,18-25. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2002

Summary

Title : Spiritual life of a male laic. Theological and psychological base, social metamorphosis and expectations.

Keywords : male spirituality, masculinity, marriage life, gender studies, spiritual theology.

Annotation : Spiritual life of a man living in a marriage is explored from various points of view. Studying biblical narratives about the creation of man showed constitutive differences between male and female, as well as their special symmetry connected with life roles. Differences in Jesus' behaviour towards a man or a woman were observed and classified. Notion of "social womb" used in family psychotherapy was generalized to suit the description of a male spiritual life in the context of a marriage and family life. Metamorphosis of a father's status in history was briefly shown and focus was made on contemporary situation. Influences of feminism and gender studies were also explored. Statistical surveys showing significant diminution of Christianity in the Czech Republic lead to the idea of "latent spirituality" which was proposed for the sake of possibility to study the early stages of a male's belief. Examples of feedback loops among biological, psychological and spiritual processes were shown in their positive and negative roles.

Počet znaků včetně mezer a poznámek: 82 047

Počet znaků včetně mezer bez poznámek: 117 606